

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA BİLİM DALI**

**KARAR VERME BECERİLERİ EĞİTİM PROGRAMININ
İLKÖĞRETİM SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN KARAR VERME
BECERİLERİNE ETKİSİ**

97403

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Herdemtaze ŞEYHUN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Serdar ERKAN**

ANKARA - 2000

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

Herdemtaze Şeyhun'a ait "Karar Verme Becerisi Eğitim Programının İlköğretim Programının İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Becerilerine Etkisi" adlı çalışma, j¼rimiz tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalında, Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan ..Prof. Dr. ..Sileyman ..Doğan.....A

¼ye ..Doç. Dr. ..Serdar ..Erkan.....

¼ye ..Yrd. Doç. Dr. ..Neze ..Tertercio.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmada karar verme becerisi eğitim programının, ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme stillerine etkisi incelenmiştir.

Bireyler her gün çok çeşitli konularda kararlar vermek (kaçta kalkacağı, ne yiyeceği, o gün neler yapacağı, vb.) durumundadır. Bu tür günlük kararların yanında daha önemli konularda da karar vermek durumunda kalınmaktadır. Eğer verdiğimiz karar, bundan sonraki yaşamımızı etkiliyorsa, bizim için sorun oluşturabilecek türden kararlar veriyoruz demektir. Bu nedenle etkili karar verme becerileri sağlıklı bir kişilik ve mutlu bir yaşam için gereklilik taşımaktadır.

Bu araştırmada çalışma grubu olarak Karar Stratejileri Ölçeği mantıklı karar verme alt ölçeği puanı düşük, içtepisel karar verme puanı yüksek ilköğretim son sınıf öğrencileri seçilmiştir. Karar verme becerisi eğitiminin, öğrencilerin karar verme becerileri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarının rehberlik ve psikolojik danışma alanında çalışanlara kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma, birçok kişinin yardımıyla yürütülmüştür. Öncelikle bu araştırmanın planlanması ve gerçekleştirilmesindeki öneri ve katkılarından dolayı tez danışmanım Doç. Dr. Serdar Erkan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. İstatistik işlemlerindeki yardımlarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Şener Büyükoztürk'e, tezin her aşamasında desteğini gördüğüm Asım Çivitçi, Serap Gökçe ve Hüseyin Şen'e, çevirilerimdeki yardımları için Bengü Aksu'ya, eğitim programına katılan Kooperatifler İlköğretim okulu öğrencilerine ve uygulamalarımındaki yardımları nedeniyle okul idarecilerine, tezimin her dönemindeki desteğinden dolayı kardeşim Meltem Şeyhun'a, göstermiş oldukları sonsuz sabırlarından dolayı aileme

ve eŒim Ertan Diniz'e teŒekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca tezimle ilgili görüşlerinden yararlandığım Prof. Dr. Süleyman Doğan ve Doç. Dr. Hasan Bacanlı'ya da teŒekkür ederim.

Herdemtaze ŒEYHUN

Ankara - 2000

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar.....	vi
ŞEKİLLER.....	viii
BÖLÜM I	
GİRİŞ.....	
Amaç.....	8
Denenceler.....	8
Sayıtlar.....	9
Sınırlılıklar.....	10
Tanımlar.....	10
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	11
BÖLÜM II	
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	
1.Başlıca Karar Modelleri.....	14
2.Ergenlikte Karar verme.....	25
3.Karar Verme Stratejileri.....	27
3.1Karar Stratejileriyle İlgili Görüşlerin Değerlendirilmesi.....	31
4.Karar Verme Konusunda Yapılan Araştırmalar.....	33
4.1Karar Verme Konusunda Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	33
4.2Karar Verme Konusunda Ülkemizde Yapılan Araştırmalar.....	40

BÖLÜM III

YÖNTEM	45
Araştırmanın Modeli	45
Araştırma Grubu	46
Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması.....	46
Veri Toplama Aracı.....	49
Karar Stratejileri Ölçeği.....	50
1.Karar Stratejileri Ölçeğinin Geçerliliği.....	50
2.Karar Stratejileri Ölçeğinin Güvenirliği.....	51
1.1Karar Stratejileri Ölçeğinin Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik Çalışması.....	51
2.1Karar Stratejileri Ölçeğinin Araştırma Kapsamında Yapılan Güvenirlik Çalışması.....	53
Deneysel İşlemler.....	54
Oturumların Özeti.....	55
Verilerin Çözümlemesi.....	61

BÖLÜM IV

BULGULAR.....	62
---------------	----

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM	71
-------------------------	----

BÖLÜM VI

VARGI VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA	76
EKLER.....	87
EK-I. Karar Stratejileri Ölçeği.....	88
EK-II. İleriye Dönük Amaçlar Formu.....	89
EK-III. Kararlar Üzerinde Etkili misiniz Formu.....	91
EK-IV. Kendini Tanıtma Formu.....	94

EK-V Karar Verme İşlem Basamakları Formu.....	95
EK-VI. Karar Verme Formu.....	98
ÖZET	100
ABSTRACT.....	101

TABLOLAR

Tablo	Sayfa
1. Araştırmanın Deney Deseni	45
2. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sayısal Dağılımı	47
3. Deney ve Kontrol Gruplarının İçtepesel Karar Verme Ön Test Puanlarının Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları	48
4. Deney ve Kontrol Gruplarının Mantıklı Karar Verme Ön Test Puanlarının Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonucu	49
5. Öğrencilerin Başarı Durumlarına Göre İçtepesel, Mantıklı Karar Verme Düzeylerinin Karşılaştırılması	53
6. Deney ve Kontrol Gruplarının İçtepesel Karar Verme Alt Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	62
7. İçtepesel Karar Verme Alt Ölçeği Ön Test-Son Test Puanlarının Anova Sonuçları	63
8. Deney ve Kontrol Gruplarının Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği Ön Test ve Son Test Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	64
9. Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği Ön Test-Son Test Puanlarının Anova Sonuçları	65
10. Deney ve Kontrol Gruplarının İçtepesel Karar Verme Alt Ölçeği Son Test ve İzleme Testi Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları	66
11. İçtepesel Karar Verme Alt Ölçeği Son Test – İzleme Testi Puanlarının Anova Sonuçları	67

12. Deney ve Kontrol Gruplarının Mantıklı Karar Verme	
Alt Ölçeği Son Test ve İzleme Testi Puanlarının	
Ortalamaları ve Standart Sapmaları	69
13. Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği Son Test – İzleme Testi	
Puanlarının Anova Sonuçları	69

ŞEKİLLER

Şekil	Sayfa
1. İçtepesel Karar Verme Alt Ölçeği Ön Test, Son Test ve İzleme Testi Ortalama Puanları	68
2. Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği Ön Test, Son Test ve İzleme Testi Ortalama Puanları	70

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bireylerin sağlıklı kişilikler geliştirerek mutlu bir yaşam sürdürmelerine yardımcı olmak eğitimin amaçlarından birisidir. Bu amaç doğrultusunda da bireylerin rehberlik hizmetlerine olan ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Çünkü, rehberlik, "bireyin en verimli şekilde gelişmesi ve çevresine uyum sağlamasında gerekli olan tercihleri, yorumları ve planları yaparak kararlar vermesini sağlayacak bilgi ve becerileri kazanması ve bu kararları uygulaması için bireye yapılan sistemli ve profesyonel yardım sürecidir(Tan,1986)".

Bireyler sağlıklı kişilikler geliştirerek mutlu bir yaşam sürdürebilmek için karşı karşıya kaldıkları çeşitli alternatifler arasından kendilerine uygun kararları vermek durumundadırlar.Gelişen toplumsal yaşamda bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabileceği alternatiflerin arttığı ise bilinen bir olgudur. Buna bağlı olarak bireylerin var olan alternatifler arasında bir seçim yapmaları, dolayısıyla karar vermeleri giderek güçleşmektedir.

Nasıl karar verebilecekleri konusunda yeterince bilgi ve beceri sahibi olmayan bireyler, bir karar anında çoğu zaman çatışma ve kaygı yaşayabilmektedir. Bu tür kaygı ve çatışma yaşayan bireyler ise hatalı kararlar verebilmektedir. Alınan yanlış kararlar, bireyin amaçlarına ulaşabilmesine engel olabileceği gibi, onun istemediği bir hayatı yaşamasına da neden olabilir.

Karar verme, bir ihtiyacı gidereceği düşünülen bir objeye götürecek birden fazla yol olduğu zaman, yaşanan sıkıntıyı giderici, bir yöneliş olarak tanımlanmaktadır(Kuzgun,1993). Karar vermenin en önemli yaşam becerilerinden biri olduğunu belirten Güçray (1998), karar vermenin bilişsel

bir süreç olduğunu ve bir ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mevcut seçeneklerden duruma en uygun olanının seçilmesi olarak anlaşılabilir. Karar verme, bir durum veya problemin çözümüyle ilgili çeşitli seçenekler arasından birinin tercih edilmesidir. Karar verme, dinamik ve karmaşık bir süreç olduğu için değerlere, kişiler arası ihtiyaçlara, kültürel sınırlamalara, sosyal ve psikolojik durumlara bağlıdır (Hıncal ve Babaoğlu, 1997).

Kuzgun (1993)'a göre karar verme davranışının ortaya çıkması için şu üç koşulun bulunması gerekmektedir;

1. Karar verme ihtiyacını ortaya çıkaran güçlüğün varlığı ve bu güçlüğün birey tarafından hissedilmesi,
2. Güçlüğü giderecek birden fazla seçeneğin bulunması,
3. Bireyin seçeneklerden birine yönelme özgürlüğüne sahip olması.

Karar verme, üretme ve verimlilik açısından bir sorumluluk olarak değerlendirilebilir. Doğru kararlar bireyi başarıya ve etkin davranışa yöneltir. Karar verme süreci; uygulamadaki ahlaki ve kişisel konular (bir fırsatın değerlendirilmesi, okulda hangi derslerin seçileceği, vb.), kişiler arası problemler ve kendini kontrol etme gibi durumlar olduğunda gerçekleşmektedir (Joseph, 1994).

Karar verme; bilgiyi araştırma ve toplama (seçeneklerin detayları ile ilgili var olan bilgileri edinme), problem çözme (kararla ilgili yaratıcı bir çözüm bulma), yargılama (bilgi kaynağını değerlendirme), öğrenme ve hafıza (benzer karar problemleri ile başa çıkabilmek için ilgili bilgiyi akla getirme) gibi bir çok bilişsel süreç içerir (Mann ve Harmoni, 1989).

Janis ve Mann (1977) karar verme ile ilgili bir model ortaya koymuşlardır. Bu modelde, etkin karar veren bir kişi, çok fazla sayıda alternatif arasında hareket edebilen; bir çok hedefi olan, olumlu ve

olumsuz sonuçları dikkatli bir şekilde değerlendirebilen, her zaman yeni bilgi arayışı içinde olan ve karar verdiği şeyi uygulamak için planlar yapan kişidir.

Ross (1981) da etkili karar vermek için bilgi toplamanın önemini vurgulamıştır. Ona göre etkili karar veren bir kişiden, şu becerilere sahip olması beklenmektedir (Akt : Mann ve Harmoni, 1989);

- a. Değişik seçenekleri belirleme yeteneği,
- b. Seçenekleri değerlendirmek için uygun kriterler belirleme,
- c. Seçenekleri kriterlere göre değerlendirme,
- d. Seçenekler hakkında bilginin özetini çıkarma,
- e. En uygun seçeneği belirleme.

Nakajima ve Hotto (1989) da karar verme davranışının öncesindeki bilişsel süreçlerin öneminden bahsetmektedirler. Onlara göre karar öncesindeki bilgi toplama süreci, karar sonrasındaki davranış kadar önemlidir. Bilgi toplamadaki işlem basamaklarını şu şekilde sıralamaktadırlar.

1. Verilebilecek bir kararın varlığını algılamak,
2. Karar vermek için ihtiyaç duyulan bilginin toplanması,
3. Bilginin değerlendirilmesi ve bütünleştirilmesi,
4. Karar vermek, adım atmak ve geri bildirim almak.

Plous (1993) ise bireylerin bir karar anında içinde buldukları duygusal durumdan etkilenecek kararlar verdiklerini belirtmektedir. Bireyler olumlu duygular yaşarken verdiği kararın negatif sonuçlarının olabileceğini göz ardı etme eğilimi gösterirken,olumsuz duygular yaşadığında ise karar anındaki seçenekleri fark edememektedir. Larson (1999) da hem ergenlerin hem de yetişkinlerin kararlarının içinde buldukları duyguları tarafından etkilendiğini ifade etmektedir. Ancak genelde ergenler yetişkinlerden daha çok duygusal durum yaşamaktadır.

Bono (1992)'ya göre de verilen kararlar ve seçimler duygulara dayanmaktadır. Ancak, duygularla verilen kararların iyi bir yol olup olmadığı konusunda şüphe duyarak, alınacak karar hakkında düşünürüz. Düşünmenin amacı konuları bir sıralamaya koymaktır. Kararlarımızın duygusal olmaktan çok mantıklı olması gerektiğinin bilinmesine rağmen, verilen son karar genelde duygulara dayalıdır. Bu da seçimlerimizin korkuya (hata yapma, risk alma, para kaybetme, sorunlarla karşılaşma, diğer insanların ne diyeceği, aptal görünme, beceriksiz olma korkusu, vb.) dayandığı anlamına gelmektedir.

Berne (1988) de, insanların karar vermeleri için izleyebilecekleri iki yol olduğundan bahsetmektedir. Birincisi, düşünerek karar vermedir. Burada bireyler olumlu ve olumsuz yöndeki tüm olasılıkları göz önüne alırlar, değerlendirirler ve gerçeklik ilkesiyle az ya da çok uyum içinde kararlarını verirler. İkincisi de, kararların bilinçli bir düşünme olmadan verilmesidir. Erken çocukluktan sonra bireyler, bilinçli düşünmeden onay göreceklarını düşündükleri ebeveynlerinin istekleri yönünde belirli kararları verebilmektedirler.

Rogers (1951) bireyin psikolojik gelişiminde anne-baba tutumlarının önemli bir rol aldığı görüşündedir. Bir çok durumda genç bir kimsenin davranışı ve bu davranışa ait yaşantısı, çevresi ve ailesinden aldığı olumlu saygıyla açıklanabileceğini belirtmektedir (Nelson - Jones , 1995a).

Glasser (1969) de çocukların başarılı bir kimlik geliştirmelerine ve toplumdaki gerçek yaşamda gereksinimlerini nasıl karşılayacaklarını anlamalarına yardımcı olabilecek bir yer olarak aile ve okulun öneminden bahsetmektedir. Ayrıca okullarda çocukların düşünme ve problem çözmeye odaklanarak, karar vermeyi ve plan yapmayı öğrenmesinin başarılı bir kimlik geliştirmelerine yardımcı olacağını ifade etmektedir (Akt: Nelson - Jones, 1995a).

Transaksiyonel Analiz kuramına göre bireylerin yaşam pozisyonu tercihleri büyük ölçüde çocukluk dönemlerindeki kararlarına dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Kararlar anne-babanın veya diğer otorite figürlerinin etkisine dayanarak verilmektedir. Ego durumlarında yetişkin ego durumu, hafızasında depoladığı önceki kararlarına bakıp gerçekleri inceleyip, bu bilgilerden faydalanarak en iyi alternatifleri ve karar verme sürecindeki basamakları planlayarak kararlar vermektedir (Cooper, 1981).

Davranışçı kurama göre yeni bir davranışı öğrenmenin iki yolu vardır. Birincisi doğrudan yaşantıdır. Diğeri ise başka insanların davranışlarını ve davranışlarının sonuçlarını gözlemlemektir. Yaşamın ve psikolojik danışmanın amacı ise sosyal ve girişken davranışların artırılması, uyuma katkısı olmayan davranışların değiştirilmesi, bir eylemin olası aşamalarının listesinin yapılması ve karar verme sürecinin öğretilmesidir (Nelson - Jones, 1995a).

Krumboltz ve arkadaşları (1966), meslek gelişiminde sosyal öğrenme kuramını temel alan davranışsal bir yaklaşım ortaya koymaktadırlar. Meslek tercihlerinde ve karar verme becerilerinin gelişiminde; genetik miras ve özel beceriler, çevresel koşullar, öğrenme yaşantıları ve görev yaklaşımı becerilerinin karmaşık bir etkileşiminin yer aldığından bahsetmektedirler (Nelson - Jones, 1995a).

Brown ve Mann (1990)'a göre karar verme yeteneğinin geliştirilmesindeki faktörlerden birisi de ailedir. Çocuklar aile bireylerinin çeşitli konularda karar vermelerini gözlemleyerek, alınan kararlara katılarak, kendileriyle ilgili seçimlerini yaparken cesaretlendirilerek karar verme sürecini öğrenmektedirler. Bu görüşe göre karar vermenin bir beceri olduğu ve eğitimle kazanıldığı söylenebilir.

Karar verme ergenlik döneminde de üzerinde önemle durulan bir kavramdır. Kohlberg (1969)'e göre karar verme, 10 - 15 yaş arasındaki çocuklarda oyunla gelişmektedir. Çocuk oyunla ben merkezcilikten kurtulur. İç denetimi artar ve duruma göre karar verme yeteneği gelişir (Özdoğan, 1997). Karar verme ahlak gelişiminin bir evresidir. İlk evrelerde bireyler kararlarını dış baskılar ve olgunlaşmamış kişisel istekler doğrultusunda vermektedirler. Sonraki evrelerde ise kararın nedenleri kanunlar, ilkeler ve yasalardır (Bilgin, 1995).

Kılıçcı (1992), ergenlik çağında başarılması beklenen başlıca gelişim görevleri içinde, duygusal bağımsızlığı kazanma ve kendisiyle ilgili önemli kararları kendi başına verebilmeyi belirtmektedir. Ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe doğru bir geçiş dönemidir. Bu dönemde fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim çok hızlı gerçekleşmektedir. Ergenlik dönemindeki bireyde yeni seçimler yapıp, kararlar alabilecek bir kimlik kazanma arzusu yoğunlaşmaktadır (Selçuk, 1999). Bu dönemde ergenler kimlik kazanma çabalarının yanı sıra öğrendikleri rol ve becerileri hangi mesleklerle ilişkilendirebilecekleri konusunda güçlük yaşarlar (Erikson, 1984). Erikson (1968)'a göre ergenliğe girişle birlikte ya kimlikle ya da rol karmaşıklığıyla sonuçlanacak bir dizi kararın alınması gerekmektedir. Doğru karar veren ergenler deneyimlerini açıkça tanımlanmış bir kimlikle bütünleştirirken, doğru kararı veremeyenler ise ergenliğin sonunda kimlikleri ve rolleriyle ilgili ne yapacakları konusunda bunalacaklardır (Gander ve Gardiner, 1998). Ergenlik döneminde, bireylerin kimlikle ilgili çelişkilerini çözümlenmelerinin yolu, mantıklı bir çerçevede karar verme stratejilerini uygulamaları ile ilişkilidir (Phillips ve ark, 1990).

Bireyin en verimli şekilde gelişmesi; topluma uyum sağlamasında gerekli olan seçimleri, yorumları, planları yapması; etkili karar vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve ulaştığı bu seçim ve kararları uygulaması; rehberlik ve psikolojik danışma alanının sunduğu hizmetler arasında önemli bir yere sahiptir (Tan, 1986).

İlköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin amaçlarından birisi de, çocuğun karar vermede olgunlaşmasına yardımcı olmaktır (Erkan, 1999). Günümüzde ilköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde "gelişimsel rehberlik" yaklaşımı daha çok benimsenmektedir. Bireylerin yaşamlarının her döneminde başarıları gereken bir takım gelişim görevleri vardır. Bireylere verilecek rehberlik ve psikolojik danışma yardımının amacı bu gelişim görevlerini başarıyla tamamlamalarını kolaylaştırmak ve desteklemektir (Kuzgun, 1988). Gelişimsel rehberlik ve psikolojik danışma programı, olumlu benlik kavramı geliştirme ve sürdürme; çalışma ve boş zamanı değerlendirme alışkanlıkları kazandırma, bireyin mevcut değer ve ilgilerini belirleme ve karar verme becerilerini geliştirme gibi konular üzerinde odaklanmaktadır (Myrick ve Myrcik, 1990; Akt: Doğan, 2000).

Mesleki gelişim süreci içinde de; ergenin karar verme ve problem çözme becerisini kazanması ve geliştirmesi önemlidir. Eğitsel, mesleki ve her türlü seçim bu yeterliliğe dayanmaktadır. Ergenin başarılı ve mutlu olması bu alandaki becerilerini kullanmasına bağlıdır. Bu nedenle danışmanların öğrencilere karar verme ve problem çözme stratejilerini öğretip, uygulamalar yaptırarak onların bu konuda daha gerçekçi ve yeterli hale gelmelerine yardımcı olmaları önem taşımaktadır (Yeşilyaprak, 1996).

Eğitim sistemimizde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ilköğretimden çok ortaöğretim kurumlarına yönelik olarak yürütülmüştür. İlköğretim düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yaygınlaşmaması eğitim sistemimizde uygulanmakta olan klasik rehberlik ve psikolojik danışma yaklaşımının daha çok orta öğretime yönelik olmasıyla ilişkilidir (Erkan, 1996). Ancak, eğitim sistemimizde temel eğitimin 8 yıla çıkmasıyla ilköğretimde rehberlik ve psikolojik danışmanın önemi fark edilmeye başlamıştır.

İlköğretim son (sekizinci sınıf) sınıftaki öğrenciler, ilköğretimden sonra "hayata" ve "üst öğrenime" yönelme konusunda gerçekçi ve doğru kararlar vermek durumunda kalmaktadırlar. Anayasamızın 222 sayılı İlköğretim Kanunu, 1739 sayılı "Milli Eğitimi Temel Kanunu" ve bu yasalarda değişiklik yapan 4306 sayılı kanunla kabul edilen "8 yıllık temel eğitimin" esaslarına göre son ders yılının ikinci yarısında öğrencilerin "hayata" ve "üst öğrenime" yönlentilmeleri öngörülmektedir (Özgüven, 1998). Bu da öğrencilerin kendilerini tanıma ve karar verme becerilerini kazanmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde, ilköğretimde okuyan öğrenciler yaşamlarını etkileyebilecek önemli kararlar vermek durumundadır. Mantıklı düşünmeden, ani ve içtepisel verilen kararlar, öğrencilerin hem kendilerinin hem de çevrelerinin olumsuz olarak etkilenmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, mantıklı ve etkili karar verme becerilerini geliştirme amacını taşıyan programların geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin karar verme stratejileri üzerindeki etkisinin araştırılması gerekmektedir. Bireylere, etkili karar verme becerisi kazandırmak için çeşitli yardım programları geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Ancak ilköğretim öğrencilerine yönelik böyle bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim son sınıf öğrencilerine karar verme becerisi kazandırılmasına yönelik hazırlanan bir eğitim programının, öğrencilerin içtepisel karar verme eğilimlerini azaltmada ve mantıklı karar verme eğilimlerini artırmada etkili olup olmadığını incelemektir.

Denenceler

İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanacak olan karar verme becerisi eğitimi programının, öğrencilerin karar verme becerisi

üzerinde etkisi olup olmadığını incelemek için aşağıda verilen denenceler test edilmiştir.

1. Karar verme becerisi eğitimi alan öğrencilerin içtepsel karar verme alt ölçeği puanlarının ortalaması, bu eğitimi almayan öğrencilerin içtepsel karar verme alt ölçeği puanlarının ortalamasından düşük olacaktır.
2. Karar verme becerisi eğitim alan öğrencilerin mantıklı karar verme alt ölçeği puanlarının ortalaması, bu eğitimi almayan öğrencilerin mantıklı karar verme alt ölçeği puanlarının ortalamasından yüksek olacaktır.
3. Üç aylık izleme dönemi sonrasında, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin, içtepsel karar verme alt ölçeği son test ve izleme testi puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmayacaktır.
4. Üç aylık izleme dönemi sonrasında, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin, mantıklı karar verme alt ölçeği son test ve izleme testi puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmayacaktır.

Sayıtlılar

Bu araştırmada yer alan sayıtlılar aşağıda sıralanmıştır;

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerine verilen ölçme aracını içtenlikle ve objektif yanıtladıkları varsayılmıştır.
2. Araştırma kapsamına alınan deney ve kontrol gruplarında bulunan öğrencilerde deney koşulları dışında, olgunlaşma ve genel etkilerin aynı olduğu varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda verilmiştir.

1. Araştırmanın denekleri Ankara ili Merkez ilçelerindeki resmi ve özel ilköğretim ikinci kademedede (son sınıf) okuyan öğrencilerden oluştuğu için elde edilen bulgular ancak benzer gruplara genellenebilir.
2. Araştırmada incelenen karar verme stratejileri, ölçme aracında yer alan sorularla sınırlıdır.

Tanımlar

Bu araştırmada yer alan temel tanımlar aşağıda belirtildiği gibi tanımlanmıştır.

Karar Stratejisi : Bireyin, karar vermesi gereken bir durumla karşılaştığında nasıl davranacağını belirlemesi işlemi (Ersever,1996) .

İçtepisel Karar Verme : Bir karar verme anında, bireyin duygularının kendisini doğruya götüreceğine inanması ve bunun sonucunda hoşuna giden seçeneğe yönelmesi (Kuzgun, 1992).

Mantıklı Karar Verme : Karar verme durumunda, bireyin, akılcı ve gerçekçi düşünerek, olası seçenekler hakkında bilgi toplaması, her seçeneğin olumlu ve olumsuz yönlerini dikkate alarak, yaptığı değerlendirmelerin sonucunda, kendisine en uygun seçeneğe yönelmesi (Ersever,1996).

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Bu araştırmanın temel amacı, karar verme becerisi eğitim programının ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin karar verme becerilerinin geliştirilmesinde etkili olup olmadığını ortaya koymaktır.

Gelişen teknolojiyle birlikte daha fazla seçenekle karşılaşan bireyler, farkında olarak veya olmayarak karar verme durumunda kalmaktadırlar. Yaşamı süresince birey etkili kararlar alabilmek için bilgi toplamak ve topladığı bilgileri değerlendirmek durumundadır. Hızla değişen ve karmaşıklaşan toplumsal yaşamda birey topladığı bu bilgileri güncelleştirmek zorunda da kalmaktadır. Bu nedenle etkili karar vermenin hem birey hem de içinde yaşadığı toplum açısından önemi ve gerekliliği daha çok ortaya çıkmaktadır.

Demokratik toplum doğru kararlar verebilen bireylere ihtiyaç duymaktadır. Çünkü böyle bir toplumda yaşayan birey sık sık çeşitli seçenekler arasında karar verme durumuyla karşılaşmaktadır. Günlük yaşam sürecinde doğru kararlar verebilme, bireyi amacına ulaştıran en önemli faktörlerden birisidir. İyi bir karar, bireyin yaşamında olumlu sonuçlara yol açtığı gibi, verilen yanlış kararlar da bireyin yaşamı süresince başarısız ve mutsuz olmasına sebep olabilir.

Etkili karar verme davranışı, nüfusumuzun büyük bir bölümünü oluşturan gençlerimiz açısından ele alındığında; genç kuşağın bu beceriyi geliştirebilmesi, önemle durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde ilköğretim öğrencilerinin karar verme becerilerinin geliştirilmesi ile ilgili olarak yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysa 15. Milli Eğitim Şurasında şu ifadeler yer almaktadır. "Öğrencinin bir mesleğe veya üst eğitime yönelmede sağlıklı karar verebilme becerisini geliştirmesi

gerekir. Temel eğitimde öğretim ve rehberlik bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak yürütülmelidir. Yönlendirme orta öğretimde; öğrencilerin farklı programlardan birine yerleştirilmesi olarak düşünüldüğünden, bu kararın temel eğitimin son sınıfında alınması uygundur. "

Rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetleri doğrudan bireyi hedef alır ve bireye yardıma çalışır. İlköğretim döneminden sonra öğrenciler eğitimlerine devam etmek için kendi ilgilerine, yeteneklerine ve ihtiyaçlarına uygun olan okul veya meslek seçmek durumunda kalmaktadırlar. Böyle bir durumda da okul rehberlik servislerinin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Kendi ihtiyaçlarına uygun seçimler yapabilmek için doğru karar vermek durumunda kalan bireylere, böyle bir karar verme becerisi kazandırma eğitimi programı uygulaması yapılarak yardımcı olunabilir. Bilindiği gibi bireylerin yaşamından doyum alması ve kendini geliştirebilmesi için, uygun ve etkili karar verme becerisini kazanmalarına yardımcı olunması, rehberlik ve psikolojik danışma alanının sunduğu hizmetler arasında önemli bir yere sahiptir.

Ayrıca, ülkemizde psikolojik danışman eğitiminde, grup rehberliğinin ihmal edildiği ve grup rehberliği amacıyla kullanılabilecek materyallerle ilgili yeterli birikimin bulunmadığı ileri sürülmektedir. Araştırmada hazırlanan ilköğretim son (sekizinci) sınıf öğrencilerinin karar verme becerilerini geliştirici grup rehberlik programı, ilköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların kullanabilecekleri materyali sağlayacaktır. Bu nedenle araştırma, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin ilköğretim düzeyinde de daha etkin hale getirilmesine katkı sağlama açısından önem taşımaktadır.

Ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde karar verme konusunda ilköğretim öğrencileriyle yapılan araştırmaya rastlanılmamıştır. Yukarıda sayılan gerekçelerde de görüldüğü gibi karar verme becerilerinin

önemi tartışılmayacak kadar büyüktür. Bu nedenle araştırma verilerinin bu konudaki eksikliğin giderilmesine katkıda bulunacağı söylenebilir.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, önce karar verme ile ilgili kuramsal görüşler genel olarak ele alınmıştır. Daha sonra ergenlerde karar verme konusu, karar stratejileri ve bu stratejilerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Son olarak da konuyla ilgili yurt dışında ve ülkemizde yapılmış olan bazı araştırmalara yer verilmiştir.

1.Başlıca Karar Modelleri

Literatür incelendiğinde karar verme konusunda birçok karar verme modeli ve kuramı görülmektedir. Genel olarak karar vermede kullanılan modeller ise John Dewey (1910)'in ileri sürdüğü modelinin değiştirilmiş biçimleridir. Dewey'e göre karar verirken aşağıdaki işlem basamakları kullanılmaktadır (Akt : Sungur, 1992);

1. Sorunu çözme ihtiyacı,
2. Sorunu tanımlama,
3. Çözüm seçeneklerini araştırma,
4. Eylemi kararlaştırma ,
5. Kararı uygulama,
6. Çözümü değerlendirme.

Kuramlar incelendiğinde karar vermenin tüm kuramların ortak bir unsuru olduğu görülmektedir. Karar verme, bireyin var olan seçeneklerden birisini seçmesi üzerine temellenmiştir (Zunker, 1989).

Gelatt (1962), karar verme durumunda seçeneklerle karşılaşan bireyin yordama ve değer sistemlerine ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Karar verirken bu sistemler aşağıdaki şekilde değerlendirilmektedir(Akt:Kuzgun, 2000);

Yordayıcı Sistem: Seçenekler ve eylemlerin sonucunda olabilecek sonuçlar ve bu sonuçların gerçekleşme olasılığı.

Değer Sistemi: Mümkün olan sonuçların tercihi.

Karar Sistemi: Önceliklerin değerlendirilmesi.

Birey bir karar verme ihtiyacı hissettiğinde karar verme süreci başlamaktadır. Daha sonra birey bir hedef veya bir amaç belirleyerek hedefine veya amacına yönelik seçenekler hakkında bilgi toplar. Gelecekte birey seçeneklerin sonuçlarına erişme olasılığı ve kendi "değerleri" üzerinde durur. Bu modelde değerlerin netleştirilmesi etkili kararlar için önem taşımaktadır. Son olarak birey, kararı değerlendirir ve bir seçim yaparak karar vermiş olur (Akt:Tolbert, 1980).

Gelatt (1989), karar verme süreciyle ilgili görüşlerini yeniden değerlendirmiş ve kuramına "olumlu belirsizlik " kavramını katmıştır. Buna göre karar verme süreci, "olumlu belirsizlik " kavramı ile aynı anlamı içermektedir. Karar verme bilgi, işlem ve seçim olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bilgi toplumunda gerçekler süratle değişmektedir. Bu nedenle, karar verebilmek için bireyinde bilgilerini sürekli olarak değiştirmesi ve yeniden düzenlemesi gerekmektedir. Birey mantıklı bir karar stratejisi kullanarak karar verse bile, toplumdaki değişim nedeniyle verdiği karar gelecekte geçerliliğini yitirebilmektedir. Bu nedenle bireyin karşılaştığı belirsizlik durumuna uyum sağlayarak karar vermesi gerekmektedir. Olumlu belirsizlik kavramının kullanımında karar veren kişi gelecekte emin olmamalı, belirsizliği olumsuz bir durum olarak değil, var olan bir gerçek olarak kabul etmelidir. Psikolojik danışmanlar bireye mantıklı karar verme becerisi kazandırmanın yanı sıra, belirsizlik

durumuna uyum sağlamaları gerekliliği konularında da yardımcı olmalıdırlar.

Hilton (1962) farklı olarak karar vermenin mesleki yönünü ele almıştır. Ona göre, mesleki karar verme sürecinin en önemli öğesi, bireyin kendisi ve çevresiyle ilgili inançları arasındaki çelişkinin azaltılmasıdır. Bireyin meslek seçimi yaparken yaşadığı güçlükler bilişsel tutarsızlığı azaltmamaktadır. Bu nedenle karar verirken yaşanan çelişkinin nedenleri ve nasıl azaltılabileceği önem taşımaktadır. Hilton bilişsel tutarsızlığı artıran etmenleri şu şekilde belirlemiştir (Akt: Kuzgun, 2000):

- a. Kararın verilmesi gereken zamanın yakın oluşu,
- b. Engelleyci bir çevrede bulunma,
- c. Kariyer değişikliği olasılığının yüksek oluşu,
- d. Algılanan meslek seçeneklerinin sayıca fazla oluşu,
- e. Yetenek yetersizliği,
- f. Çok sayıda seçenekle ilgili aşırı bilgi,
- g. Seçeneklerin benzer yanlarının fazla oluşu,
- h. Seçeneklerle ilgili bilginin net olmaması,
- ı. Kararın geri dönüşünün olmaması,
- i. Uzun süreli plan yapma zorunluluğu,
- j. Karar vermenin ertelenmemesi için yapılan toplumsal baskılar,

Yukarıda belirtilen durumlara yönelik yaşanan bilişsel çelişkinin ise üç şekilde azaltılabileceği belirtilmektedir:

1. Bireyin çok genel bir meslek planını benimsemesi,
2. Kararın kısa bir süre için ertelenmesi,

3.Mesleki rolün geçerli olan özellikleri göz önüne alınarak bu yönde bir seçim yapmak isteyip istemediğini belirleme.

David Herhenson ve Robert Ruth (1966) ise mesleki gelişimi, tekrarlanan seçimlerin oluşturduğu bir karar verme süreci olarak kavramlaştırmışlardır. Mesleki gelişimi beş basamaklı bir işlem olarak ele almışlar ve bireylerin kronolojik yaşından çok basamakların sıralamasının öneminden bahsetmişlerdir. Onlara göre danışmanların bireyleri, aynı yaştaki diğer insanlarla kıyaslanmaktan çok, onların buldukları mesleki gelişim basamaklarına bakmaları gerekmektedir. Herhenson bu beş basamağı aşağıdaki şekilde sıralamıştır (Akt: Tolbert, 1980).

1.Basamak: Birey enerjisini çevreden bilgi toplamak için kullanır. Bu basamakta ailenin ve çevrenin fikirleri önem taşımaktadır.

2.Basamak: Birey kendini ayırt etmeye çalışmaktadır. Nesnelere ve kişilerle oyunlar oynayarak ve roller alarak "Ben kimim?" sorusuna cevap arar.

3.Basamak: Yeterlilik basamağı olarak adlandırılmaktadır. Bu basamakta birey neyi yapıp, neyi yapamayacağını bulmaya çalışmaktadır.

4.Basamak: Bireyin hangi mesleği seçeceğine karar vermesi gerekir. Bu basamak bağımsızlık basamağı olarak adlandırılır. Böylece birey gerçek bir seçimle yüz yüze gelir.

5.Basamak: Mesleki gelişimin son basamağı olup, bir mesleğe kesin olarak karar verilmesidir.

Basamaklar bir sıra oluşturmaktadır. Birey, bir önceki basamaklardaki görevlerini tamamlamadan bir diğer basamağa geçememektedir.

Karar vermedeki modellerden birisi de bilişsel-gelişimsel modeldir. Bu model, Knepfelkamp ve Slepitz (1978) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde çalışılarak geliştirilmiştir. Gelatt' ın modeli ile Herhenson ve Ruth'

un modelinin bir sentezi olan bu modelde, meslek seçiminde bilişsel gelişim aşamaları tanımlanmaktadır. Bilişsel-gelişimsel model aşağıdaki dört kategoriden oluşmaktadır (Tolbert, 1980):

İki Yönlülük (Dualism): Tek bir doğru meslek yoktur. Doğru kararı otorite belirleyecektir. Denetim odağı kişinin dışındadır.

Çoğulculuk (Multiplicity): Doğru karar verebilmek için karar verme sürecinin önemini göz önünde bulundurulmasıdır. Çevreye güven devam ederken denetim odağı hala bireyin dışındadır.

Görecelilik (Relativism): Artık denetim odağı bireyin kendisidir. Kişisel olarak geliştirilmiş karar süreçleri kullanılmaktadır.

Göreceli Katılım (Commitment with relativism): Meslek seçimi için artan bir sorumluluk kabul edilir. Başlangıçtaki sıkışıklıktan sonra, meslek ve benlik bütünleşir. Bireyin meslek dünyası genişler.

Krumboltz (1984), sosyal öğrenme kuramını, Bandura' nın Davranış Kuramına bağlı olarak tanıtmakta ve "pekiştireç" kavramını vurgulayarak mesleki karar vermeyi etkileyen dört faktör bulunduğunda bahsetmektedir (Akt: Isaacson, 1986).

1. **Genetik miras ve özel yetenekler:** Doğuştan gelen özellikler (ırk, cinsiyet, fiziksel durum, müzik ve sanat yeteneği gibi) bireyin meslek seçiminde sınırlayıcı etki yapabilmektedir.

2. **Çevresel Şartlar:** Bireyin dışında olan ama bireyi çevresi yoluyla, eğitsel ve mesleki karar sürecini (aile ve toplum etkileri, eğitim sistemi, teknolojik gelişmeler, deprem ve sel gibi doğal afetler, iş ve eğitim fırsatının olmaması) sınırlayan faktörlerdir.

3. **Öğrenme Yaşantıları:** Geçmiş öğrenme yaşantıları bireyin eğitsel ve mesleki konulardaki kararlarını etkilemektedir.

4.Görev Yaklaşımı: Bireyin yeni görev veya probleme karşı gösterdiği davranış veya tepkilerdir.

Gati (1986) ise mesleki karar verme davranışını “beklenen fayda” ve “sıralı eleme” yaklaşımlarıyla açıklamaktadır. “Beklenen fayda” yaklaşımında birey, mesleklerin kendisine sağlayacağı kazancı değerlendirerek en çok kazanç getireceğini düşündüğü mesleğe karar verir. “Sıralı eleme” yaklaşımında ise seçeneklerin özellikleri önem taşımaktadır. Bu özelliklere, bireyin verdiği değer, eleme işleminde önemli rol oynamaktadır. Bu, bir karar verme durumunda bireyin çok fazla alternatif arasında seçim yapmak zorunda olduğu durumlar için geçerlidir. Birey bu değerlendirmelere göre seçenekleri eleyerek en son kalan seçenek doğrultusunda karar vermektedir.

Martin Katz (1963,1966), okulda kararlar gerektiren seçim durumlarını belirleyerek mesleki seçimlerdeki algıların, ihtiyaçların ve hedeflerin sentezcisi olarak değer sistemlerinin önemini vurgulamıştır. Katz karar vermede birey tarafından kullanılan bilgi, değer ve önceden tahmin etme sistemlerinden oluşan bir model ortaya koymaktadır (Akt: Isaacson, 1985).

Katz'ın modeline göre; bireyin öncelikle değerlerini anlaması gerekmektedir. Bu değerlerin oluşması için de aile, din, çevre (arkadaşlar), sosyo-ekonomik statü gibi faktörlerin göz önüne alınması gerekmektedir. Bireyin kendisini ve değerlerini tanımasına, algılamalarını gerçekçi bir şekilde fark etmesine ve seçim yapmasına yardım edilmelidir. Birey kendi değer sistemini tanıdıktan sonra, bilgi sisteminin bir parçası olarak seçenekleri ve alternatifleri göz önüne alacaktır. Katz'ın modelinde son olarak tahmin sisteminde, her seçeneğin başarı olasılığının belirlenmesi için beklenti tabloları kullanılmaktadır (Akt:Isaacson, 1985).

Tiedeman ve O' Hara (1963) bunlardan farklı olarak, karar verme sürecini araştırma, billurlaşma, tercih ve netleştirmeden oluşan dört temel aşamadan bahsetmişlerdir. Bu aşamalar bir sıra takip etmektedir. Bireyin

karar aşamasındaki bilişsel ve duygusal süreçlerini anlamada aşağıda verilen aşamalar yönlendirici özellik taşımaktadır (Akt: Shart, 1992):

Araştırma: Birey sistematik olmayan bir yol izlemektedir. Farklı durumlarda kendini hayal ederek, bazı davranışları deneyerek, gelecekle ilgili hedeflerini zihninden geçirme aşamasıdır.

Billurlaşma: Seçimlerin avantaj ve dezavantajları ortaya çıkmaya başlar.

Seçim: Bireyin kendine güveni artarken seçenekler arasında bir tercih yapmasıdır.

Netleştirme: Bir karara varıp harekete geçilmesidir.

Tiedeman ve O' Hara (1963) karar verme sürecinin bir tercih yapıldıktan sonra tamamlanmayacağından bahsetmektedirler. Tercih yapıldıktan sonra "karara uyum" aşaması başlamaktadır.

Tiedeman ve Tiedeman (1979)' in yaklaşımı ise bireyin karar verme sürecine katılımı ve kendisiyle ilgili konularda bilinçli kararlar vermesini kapsamaktadır. Onlara göre yaşamla ve kariyerle ilgili verilen kararlar birbirleriyle ilişkilidir. Bireyin karar vermesinde kendi düşüncelerinin olduğu kadar çevresindekilerin düşünceleri de önem taşımaktadır. Birey bazen kendi sezgileriyle karar verirken, bazen de başkalarının kendisinden beklediği şekilde kararlar verebilmektedir (Akt: Shart, 1992).

Nelson (1990) ise, bireyin yaşamındaki tüm davranışlarını, düşüncelerini, söylediklerini ve yaptıkları birer seçim olarak görmektedir. Nelson bireylerin yaşamları süresince verdikleri kararları, sevecen, ilgi gösteren, kuralcı, hoş, üzücü ve düşünen seçimler olmak üzere beş başlık altında toplamaktadır. Birey kendisinin ve çevresindekilerin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik yaptığı seçimler "sevecen seçimler" olarak tanımlanırken, liderlik davranışı göstererek yaptığı seçimler "kuralcı

seçimler” olarak adlandırılmaktadır. “Hoş seçimler”, bireyin kendisine ve çevresindekilere yönelik olumlu duygularını gösterdiği davranışlar iken olumsuz duygularını gösterdiği davranışlar ise “üzücü seçimler” olarak adlandırılmaktadır. Birey kendisi ve çevresi için kabul edilir bir şey yaptığında uygun karar vermiş olurken, kendisi ya da çevresi için kabul edilmeyen bir şey yaptığında ise kararın uygun olmadığı düşünülmektedir (Akt: Ersever, 1996).

Karar vermede bir diğer model de Janis ve Mann (1977) tarafından ileri sürülmektedir. “Sentez” süreci olarak adlandırdıkları karar sürecinde birey alternatifleri geniş bir çerçevede araştırırken amaçlarını dikkatlice değerlendirmektedir. Birey her alternatifin olumlu ve olumsuz sonuçlarını karşılaştırır, gerekirse yeni alternatifler geliştirir. Sonuç olarak birey, bir karar vermekte ve kararını uygulamaktadır. Janis ve Mann, bu basamaklara yeterli bir şekilde uyulursa, karar vermenin etkili olacağına inanmaktadırlar (Akt: Schvaneveldt ve Adams, 1983).

Karar vermedeki kuramlardan birisi de Simon (1976) ‘un kuramıdır. Simon, insanların yeni kararlara akılcı incelemelerle değil, “tatmin olma” durumu ile ulaştıklarını iddia etmektedir. Burada ki “tatmin”, olabilecek en az iyimser ihtimalle işin yapılması anlamını taşımaktadır. Bu da kararın “yeterince iyi” olduğunu ifade etmektedir. Simon’ un bu yaklaşımında alternatiflerin sonuçlarını değerlendirmesinin gerekmediğini düşünen birey, “yeterince iyi” olarak adlandırılan bir kararla hareket etmektedir. Bu modelde birey karardan önce sadece birkaç seçeneği bir kere ve üzerinde düşünmeden değerlendirmektedir. Karara “her şey göz önüne alınarak” ulaşılmaktadır (Akt: Schvaneveldt ve Adams, 1983).

Mann, Harmoni ve Power (1989) ise karar vermede yeterlilik üzerinde durarak yeterliliğin gelişmesi için dokuz tane belirleyici davranıştan bahsetmişlerdir. Bunlar;

Bir tercih yapmak konusunda isteklilik (Choice): Karar üzerinde kontrol veya tercih yapmaya isteklilik bir karar vermenin ilk gerekliliğidir.

Karar üzerinde kontrol sağlamak özgüvenin yüksek olduğunu göstermektedir.

Anlama (Comprehension): Karar vermeyi bir süreç olarak anlayabilmektedir. Bireyin kendi bilişsel süreçleri hakkında bilgi sahibi olması; okuma, hafıza, problem çözme, karar verme gibi aktivitelerde başarılı olması için gereklidir.

Yaratıcı problem çözme: Karar vermenin içindeki problem çözmeye problemin tanımlanarak hedefin netleştirilmesi gerekmektedir. Bunun için var olan alternatifler değerlendirilip yeni alternatifler üretilerek hedefe doğru aşamalar sıralanmalıdır.

Uzlaşma: Karar vermede uzlaşmanın anlamı; kesinlikle ulaşılamayacak ideal bir alternatifin, daha az istenen, ama ulaşılabilir olanı ile yer değiştirmesidir.

Sonuçsallık: Karar verirken etkin olabilmek için davranışlarımızın hem kendimiz, hem de çevremiz için sonuçlarını ortaya koyarak uygulayabilme yeteneği olarak tanımlanabilir.

Tercihin doğruluğu: Doğru bir tercihte bulunmak için etkin ve mantıklı bir şekilde bilgilerin değerlendirilerek karar verilmesi gerekmektedir.

Güvenirlilik: Karar verme yeterliliğinde, seçeneklerle ilgili elde edilen bilgilerin güvenirliliğini değerlendirme yeteneğidir.

Abelson ve Levi (1985) de karar verme konusunda mantıksal konuları incelemişler ve bireylerin karar verme durumuyla ilgili dört özellikten bahsetmişlerdir (Mann, 1989).

1.Karar veren kişi mantıklıdır. Bu, klasik davranışçı karar teorilerinin görüşüdür. Birey karar verme durumunda mantıklı ve en doğru alternatifi seçmek için, esnek ve doğru şekilde bilgiyi süzgeçten geçirir.

Alternatiflerin beklenen sonuçları hesaplanır ve buna göre karar verilir. Karar veren kişi tamamen mantığıyla hareket etmektedir.

2.Karar veren kişi "sınırlı" mantık kullanır. Bu görüşü savunan Herbert Simon (1955 – 1976)'a göre bireyler sınırlı mantık kullanabilmektedir. Doğanın kanunu olarak insanların bilgi kapasiteleri sınırlıdır, bu nedenle birçok seçenek arasından en üst düzey çözümler arayıp, karar vermeleri kapasitelerini aşmaktadır. Buna bağlı olarak alternatifler arasından, kendilerine kabul edilebilir gelen ilk seçeneği tercih etmektedirler.

3.Karar veren kişi hata yapma eğilimlidir. Bu görüşü savunanlar Tversky ve Kahneman (1974,1981)' dır. Onlara göre mantıksal öngörülerde bulunabilmek için gerekli işlemleri yapabilecek çok az sayıda insan vardır. Bireyler mantıklı düşünmeye gayret ederler ancak hata yapmaya yatkındırlar. Bir karar verme durumunda insanlar kaybedeceklerini düşünmek yerine kazanacaklarını düşünmeyi tercih etmektedirler.

4.Karar veren kişi motivasyonel güçlerin etkisi altındadır. Bu görüş Janis ve Mann (1977) ile özdeşleşmiştir. Birey bir karar verme durumunda bir tercihte bulunurken psikolojik anlamda stres yaşamaktadır. Bundan dolayı psikolojik stresin büyüklüğüne bağlı olarak birey karar ile ilgili problemi görmek istemez veya ondan kaçmaya motive olur. Böyle bir karar durumunda birey uygun olmayan baş edebilme davranışları göstererek, ya ani, içtepisel bir karar vermekte ya da yaptığı tercihi kendi mantığına bürümektedir.

Karar vermede motivasyonel faktörlerin öneminden bahsedenerlere göre, bireyler iki zıt uçtaki seçenek arasında uzlaşma sağlayarak bir karar vermemektedir. Birey bir taraftan daha iyi bir yere geleceği tercihi seçmek isterken, diğer taraftan başarısızlık veya hayal kırıklığı yaratacak kötü kararlar vermekten kaçınmak istemektedir. Bu nedenle, karar veren kişi risk altındadır (Larrick, 1993).

Motivasyonel teorilerinden birisi de Atkinson' un "risk alma" teorisidir. Atkinson (Atkinson ve Raynor, 1978) ' ın modeline göre bireyler karar verirken yapabileceklerini ve başarabileceklerini düşündükleri tercihlere yönelmektedirler. Bireyler amaçlarına ulaşmak isterler ancak ulaşamadıkları takdirde hayal kırıklığı yaşarlar. Bu nedenle bir karar verirken amaçlara ulaşılıp ulaşılamama riski göz önüne alınmaktadır.

Motivasyonel kuramcılardan Lopes (1987) de bireylerin tercihlerini sonucu kesin olana göre yaptıklarını ileri sürmektedir. Bireyler her alternatifin en kötü ile en iyi ihtimallerini değerlendirip son kararlarını vermektedirler (Akt:Larrick, 1993).

Karar verme kuramlarından bazıları ise bireylerin tercihlerinin "değer" ve "sonucun meydana gelme olasılığına" dayandığını ileri sürmektedirler. Onlara göre bireyin karar verme sürecinin temelinde bilişsel ve psiko fiziksel faktörler yatmaktadır. Bu akımda üç önemli karar modeli vardır (Larrick, 1993).

Temel Fayda-Seçim Teorisi: Bu teoride karar vermede risk almanın öneminden bahsedilmektedir. Bireyler risk altında karar verirken küçük kararları büyük fakat elde etmesi riskli olan kararlara tercih etmektedirler.

İhtimal Teorisi: Temel fayda teorisi Kahneman ve Tuessky (1979) tarafından biraz değiştirilerek ileri sürülmüştür. İhtimal teorisine göre bireyler kesin sonuçlara, belirsiz sonuçlardan çok daha fazla değer vermektedirler.

Beklenen fayda teorisi: Bu teoride ise bireyler risk altında karar verirken bireysel farklılıklar göstermektedirler. Bireyler tercihlerinin gelecekteki sonuçlarını tahmin ederek karar vermektedirler.

Özetle, psiko-fiziksel teorilere göre bireyler kararın sonucunda hissedeceği mutluluğu göz önüne alarak tercih yapmaktadırlar. Bireylerin

“risk” hakkında belli bir tutumu ise bulunmamaktadır. Bir karar verme durumunda birey, kararın duygusal sonuçlarına dikkat etmektedir.

2.Ergenlikte Karar Verme

Karar verme, insan yaşamının her döneminde önemli olmakla birlikte, geçiş dönemi olarak bilinen ergenlikte ayrıca bir önem taşımaktadır. Ergenlik, bir çok yaşam becerisinde yeterlilik kazanmak için geçirilen önemli bir gelişim dönemidir. Etkili ve doğru kararlar verebilme de kazanılması gereken bu yeterliliklerden biridir. Ergenlik döneminde yapılan tercihler, bireyin sağlığı, mesleği, psikolojik uyumu ve sosyal kabulünü etkileyecek sonuçlara neden olabilmektedir.

Havinghurst (1972), ergenlikte hem bireylerin ihtiyacını hem de toplumsal istekleri göz önüne alan bir yaşam görevi kavramı kullanmıştır. Havinghurst' un ergenlikteki sekiz gelişim görevi karar vermeyle doğrudan ilgilidir. Ona göre birçok durumda ergenlik yılları, eğitim, yetenek ve ilgilerin belirlenmesi üzerinde yoğunlaşarak, ergene yetişkin yaşamında ne istediği, ne yapabileceği konusunda karar vermesi için zaman sağlamaktadır (Gander ve Gardiner, 1998).

Erikson (1950)' un sekiz evresi de gelişim görevi kuramıyla ilgilidir. Her bir evrede bir sonrakine geçmeden önce yapılması gereken görevler vardır. Karar verme bu geçişlerin öz kısmını oluşturmaktadır. Erikson, ergenliğin temel amacının etkili karar verme özelliği kazanmış bir ego kimliği oluşturmak olduğu sonucuna varmaktadır (Schvaneveldt ve Adams, 1983). Mc Conders ve Coop (1979) karar vermenin, öğrenilmesi en zor, en uzun zaman alan ve ergenler tarafından kazanılması beklenen en önemli beceri olduğunu ileri sürmektedirler.

Mann (1989), ergenlik döneminde, bireyin karar verme yeterliliğiyle ilgili bazı değişikliklerin olduğundan bahsetmektedir. Ergenlik döneminde birey bir karar durumunda, kararın sonuçlarını dikkatli bir şekilde değerlendirmeye çalışmakta, doğru karar verebilmek için bilgiyi mantıklı bir

şekilde kullanmakta, karar vermeyi bilişsel bir etkinlik olarak anlayabilmektedir. Birey 14-15 yaşlarında soyut olarak düşünebilmekte ve problemlerine alternatif çözümler oluşturarak karar verebilmektedir.

Bandura (1986)'ya göre öğrenme, başkalarının davranışlarını gözlemleyerek gerçekleştirilmektedir. Çocuklar, düzenli olarak gördükleri ve güçlü olarak algıladıkları kişileri model alma eğilimindedirler. Bandura'ya göre model alma bir kişinin başka birinin davranışını taklit etmesinden daha fazladır. Ona göre çocuk, hangi durumlarda, hangi davranışların uygun olduğuna dair kuralları, insanları gözlemleyerek öğrenmektedir. Her bir durumda en sık olarak tekrarlanan davranış, çocuğun model aldığı davranıştır. Model alma teorisindeki bakış açısına göre, ergenler anne-babalarından en çok karar veren ve istediği sonuçları elde eden karar veren kişiyi model almaktadır. Eğer anne-baba karar verme konusunda aktif ve etkili ise ergen de etkili olacaktır (Brown ve Mann, 1991).

Baron ve arkadaşları (1993) da bireye karar verme durumunda özgürlük tanımayan, kendi istediği şekilde seçim yapmasına yardımcı olmayan kültürlerde karar vermenin yavaş geliştiğini söylemektedirler. Bununla birlikte, karar vermeyle ilgili beceriler öğretildiğinde yeni durumlarda bireyler etkili kararlar verebilecekleri görüşünü taşımaktadırlar.

Ergenlerde karar vermenin en çok araştırıldığı alanlardan bir tanesi de mesleki kararlardır. Tiedeman (1961) tarafından geliştirilen bir model de ergenlerin hem genel hem de mesleki karar vermesini anlamak açısından önem taşımaktadır. Tiedeman, bireyin karar verirken yaşaması gereken deneyimleri aşağıdaki şekilde belirtmektedir (Akt:Schvaneveldt ve Adams, 1983).

1.Araştırma: Bireyin genel olarak veri toplayıp, eleme yapma sürecidir.

2.Billurlaşma: Karar verme sürecinde seçenekler oluşturulur ve gözden geçirilir.

3.Seçim: Seçeneklerden birine yönelme meydana gelir.

4.Aydınlatma: Verilen karar üzerinde düşünülür.

5.Sonuç:Birey kararını uygular ve sonuçları denenir.

6.İyileştirme:Birey artık kararı hakkında konuşmakta ve kararına bağlılık göstermektedir.

7.Bütünleme: Birey verdiği karara uygun davranırken çevresinden aldığı tepkilere göre kararında bir miktar değişiklik yapabilir.

Harren (1976) da karar vermede ergenlerin aşağıdaki tarzlardan birini kullandıklarını ileri sürmektedir (Akt: Schvaneveldt Adams, 1983).

Planlama: Birey bir karar durumunda, ayrıntılı veri toplayarak, durumu değerlendirir ve karar için gerekli sorumluluğu alır.

Sezgisel: Birey, duygu, düşünce ve iç güdülerinin etkisi altındadır. Seçeneklerin oluşturulması, araştırılması çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Karar verilirken neyin doğru olduğu hislere dayanılarak yapılmaktadır.

Bağımlı: Birey karar durumunda, kendi kararıyla ilgili çok az sorumluluk almaktadır. Karar verirken başkalarının duygu, düşünce ve önerilerinden yararlanmayı tercih etmektedir.

3.Karar Verme Stratejileri

Bireyler bir karar verme durumunda birbirlerinden çok farklı tepkiler göstermektedirler. Bunun nedeni karar anında farklı strateji kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Karar verme durumunda kullanılan karar stratejileri farklı görüşler tarafından açıklanmaktadır. Bu görüşlere göre, karar stratejisi bireyin karar vermesi gereken bir durumla karşılaştığında nasıl davranacağını belirlemesi olarak ele alınmaktadır.

Dinklage (1968) bir karar verme durumunda sekiz farklı stratejiden bahsetmektedir(Akt: Shart, 1992):

Ertelme (Delaying): Birey kararını daha sonraki bir zamana ertelemektedir. Örneğin, alanını seçmek için son ana kadar bekleyen öğrenci.

Kaderci Olma (Fatalistic): Bireyin bir karar verme anında, kararını şansa bırakarak herhangi bir harekette bulunmaması ve seçim yapmaması durumudur.

Uyumlu Olma (Compliant): Birey karar verme durumunda başkalarının onun adına karar vermesine izin vermekte ve onların planlarına uymaktadır.

Donup Kalma (Paralytic): Bireyin, karar verme ile ilgili baskı hissettiğinde veya kararın sonucundan korku ve kaygı duyduğunda karar vermeye karşı isteksizlik yaşaması durumudur.

Sezgisel (Intuitive): Bir karar verme durumunda, düşünceler yerine duygulara göre verilen karar sezgisel bir karardır.

Düşünmeden (Impulsive): Birey birden çok alternatifi ciddi bir şekilde değerlendirmede düşünmeden ani karar vermektedir.

Kendine Eziyet Etme (Agonizing): Bireylerin kendileri ve çeşitli uğraşları hakkında yeterince bilgi toplamalarına rağmen, bunlardan birine yönelememe durumudur.

Plan Yapma (Planful): Bireyin karar verirken kendi yeteneklerini, ilgilerini ve duygularını dikkate alıp plan yaparak seçimde bulunmasıdır.

Yukarıda belirtilen stratejilerin dördü (ertelme, kaderci olma, uyumlu olma, donup kalma) karar verememeyi içerirken, diğer dördü (sezgisel, düşünmeden, kendine eziyet etme, plan yapma) ise etkililik açısından farklılık göstermektedir.

Bir karar verme durumunda her birey kendine özgü bir tarz ve yöntem kullanmaktadır. Arroyba (1977) da, karar vermede üç gruba

ayrılan altı tarz belirtmektedir. a) uygucu, b)düşüncesi, duygusu ve sezgisi olmayan, c)mantıklı ve aceleci olmayan karar verme tarzı. Uygucu tarzda birey pasiflik gösterirken, "mantıklı ve aceleci olmayan" da etkin ve geniş bir şekilde düşünerek karar vermektedir (Akt: Nelson-Jones, 1995a).

Janis ve Mann (1977) da karar verme durumlarında bireylerin kullandığı dört temel karar verme durumu tanımlamaktadırlar. Bireyler stresli karar verme durumlarında bu modelleri kullanmaktadırlar (Akt: Freidman ve Mann, 1993):

1.Dikkatli (Vigilance): Birey seçenekleri oluşturup, objektif olarak incelemekte, son kararını vermeden önce her seçeneğin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirerek kararını vermektedir.

2.Panik : Birey karar verebilmede yeterli zamanının olmadığı hissine kapılarak stres sergiler.

3.Savunmaya bağlı kaçış (Defensive avoidance): Birey kararını erteleme ve sorumluluğu başkasının üzerine atma eğilimindedir.

4.Kendine Yetme (Complacency): Birey, karar verme anında, her durumda konuyu "problem değil" diyerek ele alarak stres yaşamadan sakin bir tutum sergilemektedir.

Janis ve Mann bu karar verme durumunda dikkatli karar vermenin daha uygun olduğunu belirtmektedirler.

Nelson-Jones (1995b) bireylerin karar verme durumunda kullandıkları sekiz karar verme stili belirtmektedir.

Mantıklı:Duygular dahil edilmeden, mantıklı bir yaklaşımla tüm bilgiyi gözden geçirir ve en uygun kararı seçer.

Duygulara Dayalı: Seçenekler arasından sezgisel olarak en doğru gelen kendisini iyi hissetmesini sağlayan seçeneğin seçilmesidir.

Düşünmeden:Seçenekler araştırılmadan birdenbire ilk hislere göre kararın verilmesidir.

Panik: Bir karar verme durumunda son derece gergin, stresli bir duruma girip karar verilmesi veya kararsızlık yaşanmasıdır.

Çekingen: Bir karar verme anında kararı uygulamaktansa her şeyin kendiliğinden yoluna girmesinin beklenmesidir.

Uyarlı: Bireyin kararını diğer insanların beklentisi doğrultusunda vermesi veya çoğunluğun verdiği karara uymasındır.

Asi: Bireyin kararını çevresinden farklı ve muhalefet olacak şekilde, bağımsız vermesidir.

Ahlaki: Bireyin kararını laik veya dini çerçevedeki ahlaki kurallara uygun vermesidir.

Johnson (1978), ergenlerin karar verme stillerini anlaşılması için bir model geliştirmiştir. 2x2 tipindeki modelin bir boyutunda spontan-sistemli karar verme; diğer boyutunda içedönük-dışadönük karar verme özellikleri bulunmaktadır. Spontan - sistemli boyutta bilginin nasıl edinildiği ve sürece nasıl dahil edildiği belirlenmektedir. Spontan karar veren bireyler anında, çabucak ve bir bütün olarak karar vermektedirler. Sistemli hareket eden bireyler kararlar ilgili bilgiyi dikkatli bir şekilde toplamakta, karar verme işlemine mantıklı bir şekilde yaklaşmaktadır.

İçe dönük-dışa dönük boyutunda ise bireylerin bilgiyi hangi özel yollarla tuttukları anlatılmaktadır. Dışa dönüklük boyutunda karar veren kişiler, karar verme süreçleriyle ilgili yüksek sesle düşünerek karar verme süreçleri hakkında konuşurlar. İçe dönüklük boyutunda ise bireyler, karar verme sürecinde sessiz kalmakta ve bu süreci özel bir konu olarak değerlendirmektedirler. Johnson'a göre bu karar verme stillerinden hiçbirisi diğerinden ne daha iyidir ne de daha kötüdür (Osipow ve Reed, 1985).

Harren (1979)' e göre ise birey bir karar verme durumunda mantıklı, içtepisel ve bağımlı karar verme stillerinden birini kullanmaktadır. Bu stillerden mantıklı karar verme stilinde, birey gerçekçi seçenekler oluşturup, seçenekleri sistematik bir şekilde düzenlemekte, bunlar hakkında araştırma yapmakta, kararların sorumluluğunu alırken, problem durumlarından kaçmamaktadır. İçtepisel karar verme stilinde birey duygularıyla hareket etmekte, seçenek oluşturmadan “ani” davranışlarda bulunmaktadır. Bağımlı karar verme stilinde ise, bir karar durumunda sorumluluk bireyin dışındaki etmenlere yüklenmekte, çevrenin istek ve beklentileri doğrultusunda hareket edilmektedir. Bu karar verme stillerinden mantıklı karar verme stilinin etkili karar verme ile ilişkili olduğu belirtilirken, bağımlı ve içtepisel karar verme stilini kullananların karar vermede etkili olamadıkları belirtilmektedir (Akt:Phillips ve Ark, 1984; Blustein ve Phillips, 1990).

Karar stratejilerine genel olarak bakıldığında, mantıklı karar verme stilinin karar vermede etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Plous (1993), mantıklı karar veren bireylerin ortak özelliklerini şu şekilde belirtmektedir. Mantıklı karar veren bireyler, bir karar durumunda alternatifler üretebilmekte ve bu alternatifleri objektif olarak değerlendirebilmektedirler. Karar anında akılcı ve sistematik davranma becerisini kullanarak, en çok istenen ve en çok yarar getirecek seçeneği belirleyebilmektedirler.

3.1 Karar Stratejileriyle İlgili Görüşlerin Değerlendirilmesi

Karar verme durumunda kullanılan karar verme stratejileri ve stilleri genel olarak değerlendirildiğin de, benzer açıklamaların varlığı dikkat çekmektedir. Bir karar verme durumunda akılcı, mantıklı düşünüp, seçenekler oluşturup, seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönlerini dikkate alarak karar vermenin uygun ve etkili olduğunu belirtmektedirler. Fazla düşünmeden, ani aceleci bir şekilde, duygusal karar verme etkili karar vermeye engel olmaktadır.

Aşağıda uygun-etkili (mantıklı) ve uygun olmayan (içtepisel) karar verme stillerini kullanan bireylerin ortak özellikleri verilmiştir (Ersever, 1996):

İçtepisel (Fazla Düşünmeden) karar veren bireylerin ortak özellikleri;

1. Karar verme durumunda tedirgin olmak,
2. Karar verme anında fazla düşünmeden ani davranışlarda bulunmak,
3. Karar verme durumunda olası seçenekleri araştırmaya gerekli zamanı harcamamak,
4. Karar verme durumunu sistematik olarak düzenlememek,
5. Karar verme durumunun yarattığı belirsizliğe tahammül edememek ve kaygı duymak,
6. Belirsizliği bir an önce sonlandırmak için ilk seçeneğe yönelmek,

Mantıklı karar veren bireylerin ortak özellikleri:

1. Karar verme durumunu gerçekçi olarak değerlendirmek,
2. Karar verme durumundaki tüm olası seçenekleri değerlendirebilmek,
3. Karar verme durumuna yönelik gerçekçi seçimler oluşturabilmek,
4. Karar verme durumundaki tüm seçeneklerin, avantajlarını ve dezavantajlarını değerlendirmek,
5. Plan yapmak ve yapılan planları değerlendirmek,

6. Kendisi için en uygun olduğunu düşündüğü alternatife yönelmek,
7. Yaptığı seçimin sorumluluğunu almak,
8. Yapılan seçimi uygulamak ve uygulamanın sonuçlarını değerlendirmek,
9. Gerekirse yeni bir seçeneğe yönelmek.

4. Karar Verme Konusunda Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde karar verme konusunda yurt dışında ve ülkemizde yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

4.1.Karar Verme Konusunda Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Schvaneveldt ve arkadaşları (1983) da ergenleri kullandıkları karar stratejileri açısından incelemişlerdir.Yapılan araştırmaya göre yaşamsal hedeflerini eğlenceye tercih eden gençlerin mantıklı karar stratejini kullandıkları,eğlenceyi tercih edenlerinse "sezgisel" bir karar tarzı kullandıklarını belirlemişlerdir.

Taylor ve arkadaşları (1984), üniversite öğrencileri üzerinde karar vermelerine yönelik bir araştırma yapmışlardır. Araştırma bulgularına göre, ergenler karar vermeyi aile kararlarına katılarak ve karar vermeyi deneyerek öğrenmektedirler.

Phillips, Paziienza ve Walsh (1984), etkili karar veren bireylerin karar durumlarına aktif olarak katılıp kişisel sorumluluk alırken, etkili olamayan bireylerin karar durumlarında pasif olduğunu ve sorumluluğu reddettiklerini belirlemişlerdir. Karar durumlarında mantıklı karar verme stilini kullananlar, bağımlı karar verme stilini kullananlardan daha başarılı olmaktadır. Ayrıca özgüvenin, karar sürecinde olumlu etkisinin olduğunu belirtmektedirler.

Osipow ve Reed (1985), karar vermenin önemli bir boyutu olan mesleki kararsızlık konusunu 203 üniversite öğrencisi üzerinde araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre mesleğe karar vermede erkek öğrenciler, kız öğrencilerden daha kararsız bulunmuştur.

Duryea ve Okwumabua (1985), ergenlerin sağlıkla ilgili karar durumlarındaki davranışlarını incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre ergenler için sosyal kaygılar önem taşımaktadır. Ergenler, sağlıkla ilgili risk içeren kararlar (alkollü araba kullanmak gibi) verebilmektedirler. Araştırmacılar, öğrencilere sağlıkla ilgili olumlu kararlar alabileceklerini, kendi değerlerini ortaya çıkaran eğitim programlarının yararlı olabileceğini belirtmektedirler.

Belch, Belch ve Ceresino (1985), aile kararlarında, anne baba ve ergenin etkilerini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, aile kararlarının başlangıcında ergenin fikirlerine yer verirken son aşamada ise ergenin karara etkisi düşük olmaktadır.

Klayman (1985), çocuklukta karar verme stratejilerinin gelişimini incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, 12 yaşındaki çocukların seçenek oluşturabildiklerini ve seçenekleri eleyebildiklerini ortaya koymuştur. Ancak karar verme durumunda çocuklar, yetişkinler gibi uygun bir şekilde seçenekleri sıralayamamaktadırlar. Yapılan çalışmaya göre, karar verme öğrenilmiş bir davranıştır ve yaş ilerledikçe bu becerileri gelişmektedir.

Mann, Radford ve Kanagawa (1985), 12 yaşındaki çocukların karar kurallarını uygulamalarında içinde buldukları kültürün etkisi üzerinde durarak toplumsal ve bireyci kültürlerdeki çocukların kararları arasındaki farkı incelemiştir. Çoğulcu bir kültür olan Japonya'da çocukların, grup üyelerinin haklarını koruyarak eşitlik ilkesini kullandıkları; bireyci kültürde yetişmiş olan Avustralya'da

çocukların ise kendi haklarını koruyacak şekilde davranışlar geliştirdikleri görülmüştür. Araştırma bulguları, karar kurallarının uygulanmasında kültürler arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Wilks(1986) ergenlerin karar vermesinde anne babalarının ve arkadaşlarının etkisini araştırmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, anne-baba her zaman için arkadaşlardan daha önemli olarak değerlendirilse de, kişisel problemler yakın arkadaşlarla paylaşılmaktadır. Mesleki ve eğitimle ilgili konulardaki kararlar anne-baba "bilgi sahibi" olarak algılandığı için onların fikirleri tercih edilmektedir. Daha kolay olan anlık kararlarda (ne giyileceği gibi) ise arkadaşlarının fikirleri etkili olmaktadır.

Arnold (1988), akademik olarak başarılı ve başarısız olan lise öğrencilerinin mesleki karar verme özelliklerini araştırmıştır. Bu amaçla öğrencilerin not ortalamalarına bakılarak düşük başarılı, 24 erkek ve 16 kız öğrenci; yüksek başarılı 19 erkek, 18 kız öğrenci seçilmiştir. Araştırma sonucunda yüksek başarı gösteren öğrencilerin daha çok araştırmacı tipi tercih ederken daha yerinde mesleki seçim yaptıkları belirlenmektedir. Ayrıca düşük başarı gösteren kişilerin daha çok anında karar veren kişiler olduğu, işle ilgili becerilerininse daha düşük olduğu vurgulanmaktadır.

Davidson (1988), çocukların karar verme becerilerinin nasıl geliştiğini araştırmıştır. Araştırmacı, karar vermenin yaş grupları arasında farklılaştığını ve karar vermenin yaşla geliştiğini ileri sürmektedir.

Lucas ve Epperson (1988), mesleki kararsızlık yaşayan öğrencilerin kişilik özelliklerini araştırmıştır. Araştırmanın bulgularına göre karar vermede kaygı düzeyinin ve öz güvenin önemli olduğu bulunmuştur. Karar verme eğitimi verilirken

öğrencilerin kişilik özelliklerine dikkat edilmesinin gerektiği vurgulanmaktadır.

Karar vermede bilişsel süreçlerin gelişimini Nakajima ve Hotta (1989) yaşları 12 ve 23 arasında değişen denekler üzerinde araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, karar verme durumunda kalan üniversite öğrencilerinin, alternatiflerin tümünün verilmesi halinde "eleme" yöntemini kullanarak tercihte bulduklarını ve bunun yaşla beraber arttığını göstermektedir.

Mann (1989), karar vermenin ergenlik dönemindeki gelişimi ile ilgili çalışmalarını yaşları 12 ile 17 arasında değişen 868 ergen üzerinde yapmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, daha çok seçenek oluşturma yeteneğine bağlı olarak yaşı daha büyük ergenler daha genç olanlardan etkili bir şekilde karar verme işlem basamaklarını kullanmaktadırlar.

Mann, Harmoni ve Power (1989), ergenlik döneminde karar vermedeki yeterliliğin gelişimi üzerinde durmuşlardır. Araştırmacılar karar vermede önemli bazı faktörler(problem çözme becerisi, alternatif üretme, alternatifler hakkında bilgi toplama,bir alternatifi seçerek tercihle ilgili sabit davranış sergileme gibi) belirlemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ergenler 15 yaşından itibaren karar vermede yeterlilik göstermeye başlamaktadır. Ancak, yetişkinlere göre deneyimleri azdır. Bu nedenle, ergenler gerçek potansiyellerinin altında yeterlilik göstermektedir. Sonuçta, onlara nasıl karar vermeleri gerektiğinin öğretilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Ergenlerin, kendilerine güvenen yeterli karar veren kişi olmasında okul ve ailenin tutarlı eğitiminin önemli olduğunu belirlemişlerdir.

Blustein ve Phillips (1990), benlik ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ergenlik döneminde bireylerin kendi kimliklerini çözümlenmelerinin yolunun, mantıklı bir çerçevede

karar verme stratejilerini uygulamaları ile ilişki olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre başarılı kimlik gelişimini tamamlamış bireyler kendileri ile ilgili kararları kendileri vermektedirler. Bulgulara göre, anne ve babanın tutum ve isteklerine uygun davranan birey kimlik geliştirmede ve etkili karar vermede başarısız olmaktadır. Araştırmacılar bağımlı karar vermenin tedavi edilmesi gereken bir davranış olduğunu, mantıklı ve sistemli karar vermenin ise desteklenmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Berndt, Laychak ve Park (1990), karar vermede ve akademik başarıda arkadaşların etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, akranların birbirlerinin kararını mantıksal bir çerçevede tartışarak değil, sosyal baskıyla etkilediği bulunmuştur. Ancak arkadaşların bu etkisi her zaman olumsuz olacak anlamını taşımamaktadır.

Brown ve Mann (1990), ergenlerin aile kararlarına katılımında aile yapısına ilişkin değişkenlerin önemini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, demokratik ailelerde ergenler aile kararlarına katılmaktadır. Tek ebeveynli ailelerde ise ergenler, daha bağımsız kararlar verebilmektedirler. Bu araştırma da, ergenlerin karar verme konusunda aile yapısının önemini ortaya koymaktadır.

Karar vermede güven ve yeterlilik üzerinde anne- babalar ergen çocukları arasındaki ilişkiyi Mann ve Brown (1991) incelemiştir. Araştırma 12 ve 18 yaşları arasındaki 584 ergen üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçları, karar verme durumunda anne babanın ve ergenin öz güveni arasında ilişkiyi ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre, annelerin karar vermedeki yeterliliği ile genç kızların karar vermedeki yeterliliği arasında ilişki bulunmuştur. Araştırma, karar vermede anne babanın model alındığı ile ilgili görüşleri desteklemektedir.

Karar verme stilleri ve öz güven arasındaki ilişkiyi Burnett (1991) incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre bir karar verme

durumunda, birey kendine güvenerek alternatifleri araştırmak için yeterli zamanı kullanırsa etkili karar verdiği belirtilmektedir.

Bono(1992) karar vermenin öğretilmesi ile ilgili bir programı ergenlere uygulamıştır. Karar verme aşamalarının öğretilerek,yeni karar verme davranışları denenerek ergenlerde etkili karar vermenin kazandırılabilceğini ileri sürmektedir.

Baron ve arkadaşlarının (1993),5 ile 15 yaşları arasındaki çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmaya göre; pek çok çocuk, ergenlik dönemine hazırlıksız, seçimlerin olası sonuçlarını araştırmadan olabilecek sorunları dikkate almadan girdiklerini belirtmektedirler. Ergenlerin kötü alışkanlıklar ve sağlıkla ilgili kararlarının üzerinde yeterince düşünmeden hareket ettiklerini ileri sürmektedirler.

Friedman ve Mann (1993), lise birinci sınıfta okuyan İsrail’li ve Avustralya’lı ergenleri karar verme yeterliliği açısından karşılaştıran bir araştırma yapmışlardır. Araştırma bulgularına göre, hem İsrail’li hem de Avusturalya’lı erkeklerin öz güvenleri, kızların öz güvenlerinden yüksek bulunmuştur. Her iki grupta da farklı karar verme stratejilerinin kullanıldığı ortaya çıkmıştır.

Joseph (1994), anne ve babaların çocuklarına model olarak aile kararlarına katılmasını sağlayarak öğretilbileceğini belirtmektedir. Ayrıca, yaptığı çalışmada karar verme basamaklarının çocuklara öğretilmesinin etkili karar verme becerisi geliştirmek için önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Ball, Mann, Stamm(1994) normal ve üstün zekaya sahip çocukların karar verme becerilerini araştırmışlardır. Araştırma 12-15 yaşları arasındaki 61 üstün zekalı ve 61 normal, toplam 122 çocuk üzerinde geręekleřtirilmiřtir. Karar verme becerisi bilgi; etkin karar verme stratejilerinin kullanımı; kişinin kendi karar verme tarzı ve

kendine güven açılarından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak üstün zekalı gençlerin daha çabuk kavradıkları, karar vermede daha hızlı oldukları; etkili araştırma stratejilerini daha fazla kullandıkları, olasılıkları daha iyi değerlendirdikleri ve daha az başarılı öğrencilere göre daha yeterli karar verme tarzına sahip oldukları anlaşılmıştır. Bulgular, başarılı ve başarılı olmayan gençlerin karar verme becerilerindeki hem niteliksel hem de niceliksel farklılıklarının bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak başarılı öğrencilerin karar vermede daha iyi performans gösterdikleri ve karar sürecini çok iyi kavradıkları vurgulanmaktadır.

Luzzo (1999), üniversite öğrencilerinin yaşları ve mesleki bilgileri arasındaki ilişkiyi incelemiş, yaşla birlikte mesleki olgunluğun arttığını, mesleki kararsızlığın azaldığını öne sürmüştür.

Luzzo ve arkadaşları (1999) mesleki konuda kararsız öğrencilerin matematik fen yeterliliği ve mesleki ilgileri, hedefleri ve seçimleri hakkında hem performanslarının hem de başkalarının yaptıklarından öğrenme deneyimlerinin etkilerini incelemiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının azaldığı, matematik ve fenle ilgili öz yeterliliklerinin arttığı sonucuna varılmıştır. Dört ay sonra yapılan izleme çalışması sonucunda da öğrencilerin hem matematik/fen derslerindeki öz yeterliliklerinin arttığı hem de mesleki kararsızlıklarının azaldığı gözlenmiştir.

Lane (2000) lise öğrencilerinin kişisel yaşamları, problem çözme becerileri, akademik ve mesleki gelişimleriyle ilgili kararlar vermeleri üzerinde durmuştur. Araştırmacı yeni teknolojileri kullanarak problem çözmenin öğrencilerin yaşamları ve meslekleri hakkında daha etkili kararlar vermelerine yardımcı olacağından bahsetmektedir. Öğrencilerin başarılı olabilmeleri için mesleki becerilere ilave olarak kişiler arası iletişim, teknolojiyi kullanma becerisi ve karar verme becerilerine ihtiyaçları olduğunu hatırlatmıştır.

Schulz-Hardt ve arkadaşları (2000) grup kararları üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar bireyin karar verirken kullandığı tekniklerin grup kararları için de geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde karar vermenin aile kararlarına katılarak öğrenildiği,ergenlerin kararlarında aile ve arkadaşların etkisinin olduğu,yaşla beraber karar vermenin geliştiği,bireyin özgüveninin kararlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca ergenlerin içtepsel kararlar verdikleri,sağlıklarıyla ilgili risk içeren kararlar aldıkları görülmüştür. Ancak ergenlere yapılan eğitim programlarıyla mantıklı karar vermenin öğretilbileceği sonucuna varılmıştır.

4.2 Karar Verme Konusunda Ülkemizde Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde karar verme konusunda yapılmış çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir.

Yalçınkaya (1990), Türkiye'deki aileler arasındaki karar verme davranışlarındaki farklılıkları araştırmıştır. Araştırmada, sosyo-ekonomik statülerin seçim yapma ve karar verme üzerinde çeşitli etkilerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin,düşük sosyo ekonomik düzeydeki ailelere göre çok yönlü ve daha uzun zamanda karar verdikleri bulunmuştur.

Kuzgun (1992) karar verirken kullanılan stratejileri ortaya çıkarmak amacıyla "karar stratejileri ölçeği"ni geliştirmiştir. Bu ölçek ile ölçülen birbirinden bağımsız dört alt ölçek ve her alt ölçekte 10 madde yer almaktadır. Bunlar:

1.İçtepsel Karar Verme:Seçenekler üzerinde yeterince düşünmeden karar verme.

2.Mantıklı Karar Verme:Her bir seçenek hakkında bilgi toplayıp seçeneklerin avantaj ve dezavantajlarını inceleyerek karar verme.

3.Kararsızlık:Kararlarını sık sık değiştirme.

4.Bağımsızlık:İsteklerin doğrultusunda,kendi başına karar verme.

Demirbaş (1992), 65 suçlu ve 65 suçlu olmayan ergenin karar vermede benimsedikleri stratejileri karşılaştırmıştır. Araştırmada, karar verme stratejilerini ortaya çıkarmak için Karar Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, suçlu olmayan gruptaki kişilerin suçlu gruba göre daha içtepisel davrandığı saptanmıştır. Ayrıca, her iki grubun kullandıkları stratejiler incelendiğinde; en çok mantık, en az bağımsızlık stratejilerinin kullanıldıkları belirlenmiştir. Değişik yaş grupları açısından ise 14-15 yaş grubunun kararsızlık stratejisini diğer yaş grubuna göre daha fazla kullandığı bulunmuştur.

Sinangil (1993), üniversite 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile karar verme sürecindeki ilişkiyle, bu süreçte cinsiyetin etkili olup olmadığını araştırmıştır.Araştırma sonuçlarına göre 1. sınıf öğrencilerinin 4. sınıf öğrencilerinden daha çok içtepisel ve kararsızlık stratejilerini kullandıkları bulunmuştur. Ayrıca, cinsiyetin karar verme sürecinde bir etkisinin olmadığı da belirtilmiştir.

Bilgin(1995), grup rehberliğinin ve grupla psikolojik danışmanın,lise öğrencilerinin anne-babalarından bağımsız meslek kararı verme davranışı üzerindeki etkisini araştırmıştır.Araştırma bulgularına göre,verilen yardım türlerinden her ikisi de öğrenciler üzerinde yararlı olduğu,grup rehberliğinden ve grupla psikolojik danışma hizmetlerinden eşit şekilde yararlandıkları belirlenmiştir.

Eldeleklioğlu (1996), üniversite öğrencilerinin anne ve babalarının tutumlarını (demokratik, koruyucu ve otoriter) algılamaları ile, karar verirken kullandıkları stratejiler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, anne-babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin mantıklı ve bağımsız karar vermeleri arasında olumlu ilişki saptanmıştır. Anne-babaların koruyucu ve otoriter olarak algılayan ergenlerle kararsız ve içtepisel karar verme arasında ilişki bulunmuştur. Araştırmacı etkili karar vermede, bireylerin aile ortamının önemli olduğu belirtilmektedir.

Güçray (1996), karar verme davranışının farklı boyutlarını ortaya koyan "Karar Verme Davranışları Ölçeği" üzerinde çalışmıştır. Ölçek liselerin I., II. ve III. sınıflarında eğitim gören 800 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçek karar vermede öz saygı, stres ve tepki stili olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan ölçeğin farklı amaçlarla kullanılabilmesi için faktör yapısı ve geçerliliğine ilişkin araştırmaların devam etmesi gerektiği önerilmektedir.

Ersever (1996), etkileşim grubu deneyiminin ve karar verme becerileri kazandırma programı uygulamasına katılmanın, üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre iki deney grubuna katılan öğrencilerin, içtepisel karar verme ve mantıklı karar verme alt ölçeklerinden elde ettikleri ön ve son ölçüm puanları arasında farklılık bulunmuştur. Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin etkileşim grubu ve karar verme becerisi kazandırma programından eşit derecede yararlandıkları belirlenmiştir.

Erkan (1996), ilköğretim öğrencilerinin rehberlik ihtiyaçlarının belirlenmesi üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma Ankara'da ki çeşitli ilköğretim okullarında okuyan 560 öğrenci, 488 veli ve 112 öğretmenden toplanan veriler üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, öğretmen, veli ve öğrenciler, ergenlerin karar vermede daha doğru ve çabuk karar verebilecekleri konusunu öğrenmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler.

Hıncal ve Babaoğul (1997), 9 ile 19 yaş grubundaki ergenlerin aile kararlarına katılımını incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; çocuklar ailede sosyal ve ekonomik kararlardan çok kendileriyle ilgili olan kararlara katılmada etkili olmaktadır. Sosyal kararlar; eğitim, meslek seçimi kararı, ekonomik kararlarsa çocuklara verilecek harçlık miktarı ve hangi yiyeceğin alınacağı gibi kararlar olarak belirtilmektedir. Bu kararlara çocukların katılımında çocuğun yaşının ve cinsiyetinin önemli bir etken olduğu ve çocukların sosyal kararlara, ekonomik kararlardan daha çok katıldığı sonucuna varılmıştır.

Tiryaki (1997), üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerini; sınıf, cinsiyet, anne-babanın eğitim düzeyi ve kendine saygı açısından incelemiştir. Buna göre üniversite 1. sınıf kararsızlık stratejisi puanlarının ortalaması 4. sınıf öğrencilerinden yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin içtepisel stratejileri puanlarının ortalaması erkek öğrencilerden yüksek bulunurken, anne babanın eğitim düzeyinin karar stratejileri puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farka yol açmadığı saptanmıştır. Ayrıca, kendine saygısı yüksek olan öğrencilerin mantıklı karar stratejisi puanlarının ortalamasının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Güçray (1998), lise öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve atılganlığın karar verme sivilite ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırmanın verileri 800 lise öğrencisi üzerinden elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre sosyal destek algısı yüksek olan öğrenciler ile üst düzeyde atılgan davranışları olanlar, uyumsal bir karar verme sivilite olan seçicilik sivilite kullandıkları bulunmuştur.

Nedim (1998), lise öğrencilerin mesleki karar verme olgunluğunu bazı değişkenler açısından incelemiş ve “Mesleki Karar Verme Eğitim Programı”nın mesleki olgunluğa etkisini araştırmıştır. Araştırma iki bölüm halinde yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre birinci bölümde lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile benlik kavramları, aile ortamının psiko-sosyal algılanışı ve akademik başarı arasında ilişki olduğu saptanmış; mesleki olgunluk düzeyinin anne babanın eğitim düzeyine, cinsiyete ve okul türüne göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Okullarında rehberlik servisi olan ve olmayan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri farklı bulunmamıştır. Ayrıca Mesleki Karar Verme Eğitim Programı lise 2. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini yükseltmede etkili bulunmuştur. Mesleki olgunluğun eğitimle geliştirilebileceği ileri sürülmektedir.

Yukarıda özet olarak verilen araştırmalarda da görüldüğü gibi karar verme stratejileri ile ailelerin sosyo-ekonomik durumu, anne-baba tutumu, kendine saygı, sosyal destek, atılganlık ve yaş arasında bir ilişki bulunmuştur. Ancak cinsiyet ile karar stratejileri arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca grup rehberliğinin ve grupla psikolojik danışmanın karar vermeye etkisi araştırılmış, her ikisinin de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde yapılan karar vermeye ilgili araştırmalar incelendiğinde ise lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmaya katılan gruplar araştırmada kullanılan veri toplama aracı, araştırmanın deseni, yapılan deneysel işlemler ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, araştırmacı tarafından gerçekleştirilen Karar Verme Becerisi Eğitim Programı'nın grup rehberliği yoluyla ilköğretim son sınıf (8. sınıf) öğrencilerinin, karar verme stratejileri üzerindeki etkilerini saptamayı amaçlayan deneysel bir araştırmadır. Araştırmada kontrol gruplu ön test-son test deney deseni kullanılmıştır. Araştırmanın deseni tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo – 1

Araştırmanın Deney Deseni

Gruplar	Ön Test	İşlem	Son Test	İzleme Testi
Deney Grupları D1 D2	Karar Stratejileri Ölçeği	9 Hafta Süreli Karar Verme Becerisi Eğitim Programı	Karar Stratejileri Ölçeği	Karar Stratejileri Ölçeği
Kontrol Grupları K1 K2	Karar Stratejileri Ölçeği	----	Karar Stratejileri Ölçeği	Karar Stratejileri Ölçeği

Tablo 1'de görüldüğü gibi, deney gruplarına Karar verme becerileri kazandırma programı verilmeden önce deney ve kontrol gruplarındaki

öğrencilere Karar Stratejileri Ölçeği uygulanmıştır. Uygulama sonrası deney gruplarındaki öğrenciler 9 hafta süre ile Karar Verme Becerisi Eğitim Programına katılmışlardır. Bu süre içinde kontrol grupları üzerinde hiçbir işlem yapılmamıştır. Gruba uygulanan Karar Verme Becerisi Eğitim Programı sonunda deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilere "Karar Stratejileri Ölçeği" tekrar uygulanmıştır. Grup rehberliği programının etkililiğini ortaya koymak amacıyla deney ve kontrol grubunu oluşturan öğrencilere üç ay sonra "Karar Stratejileri Ölçeği" tekrar uygulanarak izleme çalışması yapılmıştır.

Bu model içerisinde, araştırmanın bağımsız değişkeni grup rehberliğiyle karar verme becerisi eğitim programının uygulanmasıdır. Araştırmanın bağımlı değişkeni Karar Stratejileri Ölçeği'nin içtepisel karar verme ve mantıklı karar verme alt ölçeklerinden elde edilen puanlardır.

Araştırma Grubu

Araştırmaya katılan denekler, 1999-2000 eğitim öğretim yılı birinci döneminde Ankara Batıkent Kooperatifler İlköğretim Okulunun 8.sınıflarına devam eden öğrenciler arasından seçilmiştir. Araştırma 40'ı deney ve 40'ı kontrol gruplarından olmak üzere toplam 80 denek ile yürütülmüştür.

Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması

Deney ve Kontrol gruplarını oluşturmak amacıyla Ankara Batıkent Kooperatifler İlköğretim Okulu 8.sınıflarına devam eden 430 öğrenciye Karar Stratejileri Ölçeği uygulanmıştır. Uygulama sonucunda, ölçekten elde edilen yanıt formları araştırmacı tarafından değerlendirilmiş ve her bir öğrenci için içtepisel ve mantıklı karar verme alt ölçeklerinden aldıkları puanlar saptanmıştır. Araştırmacı tarafından yapılan hesaplamalar sonucunda, Karar Stratejileri Ölçeği uygulanan öğrencilerden içtepisel

karar verme alt ölçeğinden yüksek, mantıklı karar verme alt ölçeğinden düşük puan alanlar deney ve kontrol grubunu oluşturmuştur.

Karar Stratejileri Ölçeğinin alt ölçeklerinden elde edilen yüksek puan, karar verme durumlarında ilgili stilin ağırlıklı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu nedenle, içtepsel karar verme alt ölçeğinden yüksek puan alıp mantıklı karar verme alt ölçeğinden düşük puan alan öğrencilerin, içtepsel karar verme stilini ağırlıklı olarak kullandıkları, mantıklı karar verme stilini ise etkili kullanmadıkları kabul edilmiştir.

İçtepsel karar verme stilini kullandıkları belirlenen ve bu çalışmaya katılmak isteyen gönüllü öğrencilerden aynı veya benzer puanı alan iki öğrenciden biri deney grubuna, diğeri kontrol grubuna seçilmiştir. Tesadüfi yöntem ile 20'şer kişiden oluşan iki deney ve iki kontrol grubu oluşturulmuştur.

Tablo 2'de deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı sunulmuştur.

Tablo – 2

**Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrencilerin
Cinsiyetlerine Göre Sayısal Dağılımı**

Gruplar	Cinsiyet				Toplam n
	Kız		Erkek		
	N	%	N	%	
Deney D1	11	55	9	45	20
D2	8	40	12	60	20
Kontrol K1	13	65	7	35	20
K2	9	45	11	55	20
Toplam	41	51	39	49	80

Tablo-2'de görüldüğü gibi, deney ve kontrol gruplarında 41 kız ve 39 erkek öğrenci bulunmaktadır. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin cinsiyetleri bakımından homojen bir yapıya sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmada, deney ve kontrol gruplarının mantıklı ve içtepesel karar stratejileri ön test puanlarına göre birbirlerinden farklı olup olmadıklarını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar için t testi analizi yapılmış ve sonuçları Tablo-3 ve Tablo- 4'te sunulmuştur.

Tablo – 3

Deney ve Kontrol Gruplarının İçtepesel Karar Verme Ön test Puanlarının Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları

Gruplar	n	\bar{X}	S	t
Deney Grupları	40	35.03	4.62	.99
Kontrol Grupları	40	33.93	5.28	

p<.05 sd:78

Tablo-3'de görüldüğü gibi, deney ve kontrol gruplarının içtepesel karar verme ön test puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamaktadır. Bu da deney ve kontrol gruplarına alınan öğrencilerin içtepesel karar verme davranışları açısından birbirine benzer olduğunu göstermektedir.

Tablo – 4

Deney Ve Kontrol Gruplarının Mantıklı Karar Verme Ön Test Puanlarının Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonucu

Gruplar	n	\bar{X}	S	t
Deney Grupları	40	30.30	4.95	.70
Kontrol Grupları	40	29.53	5.03	

p<.05 sd:78

Tablo 4’de görüldüğü gibi, deney ve kontrol gruplarının mantıklı karar verme ön test puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamaktadır. Bu da deney ve kontrol gruplarına alınan öğrencilerin mantıklı karar verme davranışları açısından birbirine benzer olduğunu göstermektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, veri toplama aracı olarak Kuzgun(1992) tarafından geliştirilen “Karar Stratejileri Ölçeği” nin alt ölçekleri olan mantıklı karar verme ve içtepisel karar verme ölçekleri kullanılmıştır.

Karar Stratejileri Ölçeği, Kuzgun (1993) tarafından 16-18 yaş grubu ile 25-40 yaş grubu bireylere uygulanmıştır. Ancak, ölçeğin 14 yaş grubuna uygulanmasına rastlanılmamıştır. Bu nedenle, Karar Stratejileri Ölçeğinin bu yaş grubu için geçerlik ve güvenilirliği araştırmacı tarafından test edilmiştir.

Karar Stratejileri Ölçeği (KSÖ)

Karar Stratejileri Ölçeği, Kuzgun (1992) tarafından bireylerin karar verme stillerini belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiş bir ölçektir.

Karar Stratejileri Ölçeğinin faktör analizi çalışmaları sonucunda, dört alt ölçek belirlenmiştir. Bunlar; mantıklı, içtepisel, bağımsız ve kararsızlık ölçekleridir. Ölçek, Likert tipi beş dereceli 40 maddeden oluşan bir ölçektir. Karar Stratejileri Ölçeğinin dört alt ölçeğinde 10'ar madde bulunmaktadır. Cevaplayıcılardan her bir maddedeki ifadeleri okuyup ifade kendisine hiç uygun değilse A, pek uygun değilse B, biraz uygunsa C, uygunsa D, çok uygunsa E seçeneğini işaretlemeleri istenmektedir. Cevapların puanlanması yine aynı sıra ile, 1'den 5'e doğru yapılmaktadır. Böylece ölçeği cevaplayanın, her alt ölçekten alabileceği en düşük puan 10 ve en yüksek puan 50'dir. Ölçeği cevaplayanın, herhangi bir alt ölçekten aldığı puanın artması, o alt ölçeğe ilişkin karar verme stilini benimsediğini göstermektedir.

1.Karar Stratejileri Ölçeğinin Geçerliliği

Ölçeğin yapı geçerliliği faktör analizi çalışmasıyla saptanmıştır. Ölçek çeşitli bölgelerden 12 ildeki lise öğrencilerine uygulanmıştır. Her ildeki 50 kişilik öğrenci grubundan elde edilen cevap kağıtlarından 573'ü (246'sı erkek 327'si kız) değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçek her biri 10 maddelik 4 alt ölçek halinde düzenlenmiştir.

Karar stratejileri ölçeğinin geçerliğini saptamak için lise öğrencilerine uygulanarak karar stratejileri yönünden cinsiyetler arasındaki farka; 25-40 yaş grubundaki yetişkinlere uygulanarak gençlerle arasındaki farka bakılmıştır. Uygulamalar sonrasında kız öğrencilerin erkeklere oranla daha bağımlı karar verdikleri; erkek öğrencilerin ise daha çok içtepisel karar stratejisini kullandıkları görülmüştür. Yetişkinlerle,

gençlerin karar stratejileri arasında önemli bir fark bulunmamıştır. Araştırmacı bunu araştırma grubunun lise son sınıf oluşu ve önemli karar yaşantıları geçirdikleri bir dönemde bulunmaları nedeni ile sistematik davranma gereğini duymuş olabilecekleri şeklinde yorumlamıştır. (Kuzgun, 2000).

Karar stratejileri ölçeğinin geçerliliğini saptamak için çok sık karar verme durumu ile karşılaşan doktor, hukukçu (hakim ve avukat) ve subaylardan oluşan grup ile kritik durumlarla daha az karşılaşan ve daha az sorumluluk taşıdığı düşünülen tiyatro sanatçılarına uygulanarak, gruplar arasındaki farka bakılmış ve beklenen yönde ayırt ettiği görülmüştür.

2.Karar Stratejileri Ölçeğinin Güvenirliği

Kuzgun (1993) tarafından yapılan güvenilirlik çalışmasında ölçeğin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı 70 kişilik bir öğrenci grubuna bir hafta ara ile iki kere uygulanması ile elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının hesaplanması yapılarak kontrol edilmiştir. Buna göre; içtepisel karar verme korelasyon katsayısı 0.81, mantıklı karar verme korelasyon katsayısı 0.80, bağımsız karar verme korelasyon katsayısı 0.52, kararsızlık korelasyon katsayısı ise 0.86 olarak bulunmuştur. Karar stratejileri ölçeğinin iç tutarlılığı Cronbach Alpha formülü ile hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları içtepisel alt ölçeği için, 0.75, mantıklı alt ölçeği için 0.71, kararsızlık ölçeği için 0.70, bağımsızlık alt ölçeği için 0.55 olarak bulunmuştur (Kuzgun, 1993).

1.1. Karar Stratejileri Ölçeğinin Araştırma Kapsamında

Yapılan Geçerlik Çalışması

Araştırmacı tarafından ölçek 1998-1999 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçeleri ilköğretim son sınıflarında öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır.

Ann ve Ball (1988), Stamm (1994)'in yaptığı çalışmalarda göz önünde bulundurularak geçerlilik çalışmasında akademik başarı ölçütü olarak ele alınmıştır. Bu amaçla ölçek 45 başarılı ve 45 başarısız olmak üzere toplam 90 öğrenciye uygulanmıştır.

Ölçeğin geçerliliğini test etmek için farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okulları temsil eden üç ilköğretim okulu seçilmiştir. Buna göre üst sosyo-ekonomik seviyeyi temsil eden Atatürk İlköğretim Okulundan 15 başarılı (takdir veya teşekkür belgesi almış), 15 başarısız (dört veya daha fazla dersten başarısız olan) olmak üzere toplam 30 öğrenciye uygulanmıştır. Aynı amaçla orta sosyo-ekonomik seviyeyi temsil ettiği varsayılan Abdi İpekçi İlköğretim okulundan 30 (15 başarılı, 15 başarısız), alt sosyo-ekonomik seviyeyi temsil eden Şentepe İlköğretim okulundan 30 (15 başarılı - 15 başarısız) öğrenciye Karar Stratejileri Ölçeği uygulanmıştır.

Böylece karar stratejileri ölçeğinin geçerliliğini sınamak amacıyla ölçek, 45 başarılı ve 45 başarısız olmak üzere toplam 90 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından öğrencilerin başarı durumlarına göre içtepisel ve mantıklı karar verme düzeyleri karşılaştırılmıştır.

Buna göre başarılı ve başarısız öğrencilerin içtepisel ve mantıklı karar verme düzeylerinin karşılaştırılması Tablo-5'de verilmiştir.

Tablo – 5

Öğrencilerin Başarı Durumlarına Göre İçtepisel, Mantıklı Karar Verme Düzeylerinin Karşılaştırılması

	İçtepisel Karar Verme				Mantıklı Karar Verme			
	n	\bar{X}	s	T	n	\bar{X}	s	t
Başarısız	45	29.44	5.14	4.30*	45	31.93	5.96	- 6.02*
Başarılı	45	23.76	7.10		45	38.73	5.45	

* P < 0.1

Tablo-5'de görüldüğü gibi, başarılı ve başarısız öğrencilerin içtepisel karar verme puanları arasında başarısız öğrencilerin lehine; mantıklı karar verme puanları arasında ise başarılı öğrencilerin lehine fark bulunmuştur. Düşük başarı gösteren öğrencilerin daha çok anında karar veren kişiler olduğu (Ann, 1988); başarılı öğrencilerin ise karar sürecini çok iyi kavrayıp, daha etkin karar verdikleri (Ball, Mann ve Stamm 1994) göz önüne alınarak, bu sonuçların iki alt ölçeğin geçerliliğine ilişkin yeterli bir veri oluşturduğu söylenebilir.

2.1. Karar Stratejileri Ölçeğinin Araştırma Kapsamında Yapılan Güvenirlik Çalışması

Araştırmacı tarafından "test-tekrar test" yöntemiyle yapılan güvenirlik çalışmasında, Yenimahalle Yeşilevler İlköğretim Okulunda öğrenim gören 40 kişilik son sınıf öğrencisine iki hafta ara ile Karar Stratejileri Ölçeği uygulanmıştır. Buna göre korelasyon katsayıları içtepisel karar verme alt ölçeği 0.75, mantıklı karar verme alt ölçeği için 0.93 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin iç tutarlık katsayısı Cronbach

Alpha ile hesaplanmıştır. Buna göre ölçeğin iç tutarlık katsayısı, içtepesel karar verme alt ölçeği için 0.76; mantıklı karar verme alt ölçeği içinde 0.77 olarak bulunmuştur.

Sonuç olarak, araştırma kapsamında yapılan güvenirlik çalışmasında, Karar Stratejileri Ölçeğinin, içtepesel ve mantıklı karar verme alt ölçeğinden test-tekrar test yöntemi ve Cronbach Alpha Katsayısı ile elde edilen veriler, ölçeğin güvenirliği için yeterli bir kanıt olarak kabul edilmiştir.

Deneysel İşlemler

Deney gruplarına 9 oturumda, haftada iki kez ve 60 dakika olmak üzere grup rehberliği yoluyla karar verme becerisi eğitim programı uygulanmıştır. Bu süre içinde kontrol grubuna hiçbir işlem yapılmamıştır. Oturumlar Batıkent Kooperatifler İlköğretim okulu ev ekonomisi dersliklerinde, araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Deney gruplarına uygulanan "Karar Verme Becerisi Eğitim Programı", daha çok sosyal beceri eğitiminin kullanıldığı bir programdır. Karar Verme Becerisi Eğitim Programı sürecinde; bilişsel öğretim, rol oynama, davranışın prova edilmesi, pekiştirme, sosyal beceri, ev ödevi ve geri iletim tekniklerine ve problem çözme alıştırmalarına yer verilmiştir. Ayrıca grup rehberliği sürecinde terapötik beceriler (yapılama, yakından ilgilenme, konuşmaya açık davet, asgari düzeyde teşvik, duyguların ve içeriğin yansıtılması, kişiselleştirme, özetleme, paylaşırma, bağlama) ve terapötik koşullar (empati, saygı, saydamlık, somutluk, ilişkinin şimdi ve buradallığı, kendini açma, yüzleştirme) kullanılmıştır. (Voltan - Acar , 1994).

Araştırmada kullanılan karar verme becerisi eğitim programı, Barnes ve Miller(1989), Palomares(1991), Morganett(1990) ve Ersever(1996)'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Uygulanan karar verme becerisi eğitim programı süreci özetlenerek oturumlar halinde aşağıda verilmiştir.

OTURUMLARIN ÖZETİ

Birinci Oturum

Amaçlar:

1. Öğrencileri birbirleriyle tanıştırma ve oturumlarda kendilerini rahatlıkla ifade edebilmelerini sağlama.
2. Öğrencilerin grup oturumlarında uygulanacak kuralları kavramalarına yardımcı olma.
3. Öğrencileri grup etkinliğinin temel amaçlarını kavramalarına yardımcı olma.
4. Kendilerini daha iyi tanıyarak ne tür durumlarda, nasıl karar verdiklerini görmelerine yardımcı olma.

Uygulama Süreci : Oturuma öğrencilere etkinlik sürecinde uyulması gereken kuralların belirtilmesiyle başlandı. Grup, üyeleri çember olacak şekilde oturtularak herkesin yüz yüze etkileşime girmeleri sağlandı.

Her üye kendi ismini söylediikten sonra en sevdiği şarkıcının adını söyleyerek kendini tanıttı. Bu oturum da karar vermenin kendini tanımayla ilgisini farkedebilmeleri için aşağıdaki alıştırmalar yapıldı.

Alıştırma 1 : Her bir öğrenciye gelecekleriyle ilgili belirledikleri amaçlarının olup olmadığı sorulduktan sonra "ileriye dönük amaçlar formu" (Ek II) dağıtıldı. Formlar doldurulduktan sonra grupla paylaşıldı (Barnes ve Miller, 1989).

Alıştırma 2 : Günlük yaşamda farkında olarak veya olmayarak karar verme durumuyla karşılaşıldığı açıklandı. Gruba, bu karar

verme durumlarının bazılarında karar tamamen kendilerine aitken, bazılarında da kararın üzerinde, fikir belirterek etkili olabilecekleri söylendi. Daha sonra "Kararlar üzerinde etkili misiniz ?"(Ek III) formu dağıtıldı ve form doldurulduktan sonra grupta form üzerinde konuşuldu (Barnes ve Miller, 1989).

Oturum sonunda öğrencilere ev ödevi olarak "kendini tanıtırma formu"(Ek IV) dağıtıldı. Gelecek oturumda bu form üzerinde konuşulacağı söylendi.

İkinci Oturum

Amaçlar:

1. Öğrencilerin karar vermenin tanımı ve karar verme basamaklarını kavramlarına yardımcı olma.
2. Öğrencilerin karar verme durumlarıyla ilgili bir deneyim yaşamalarına yardımcı olma.

Uygulama Süreci : Karar verme kavramı, karar verme basamakları ve etkili karar vermenin insan hayatındaki önemi üzerinde duruldu. Gruptaki öğrencilerden bir çoğu, bir karar verme durumunda yaşadıkları güçlüklerden bahsettiler. Böyle bir etkinliğin onların daha doğru kararlar vermelerine yardımcı olacağından bahsettiler. Daha sonra öğrencilerin karar verme basamaklarını (aşamalarını) bilmelerinin karar verme üzerindeki etkisi üzerinde durularak karar verme basamakları açıklandı. Gruptaki tüm öğrenciler yakın zamanda vermeleri gereken bir karar durumu belirlediler. "Karar verme işlem basamakları formu"nu (Ek V) kullanarak bu konuda karar vermeleri sağlandı (Palomares, 1991).

Üçüncü Oturum

Amaç :

Karar stratejileri kavramını açıklayarak içtepsel (fazla düşünmeden) ve mantıklı karar verme kavramı hakkında bir görüş geliştirebilmelerine yardımcı olma.

Uygulama Süreci : Karar verme kavramı öğrencilerle birlikte tekrar açıklandı. Karar stratejilerinin neler olduğu hakkında konuşuldu. Karar stratejilerinden içtepsel (fazla düşünmeden) karar verme ve mantıklı karar verme kavramları üzerinde duruldu. İçtepsel ve mantıklı karar veren bireylerin ortak özellikleri hakkında konuşuldu. Öğrencilerin günlük yaşamlarında bu stratejilerden daha çok hangisini kullandıkları üzerinde duruldu(Ersever, 1996).

Dördüncü Oturum

Amaçlar:

1. Karar vermenin; yapılacak seçimlerin risklerini, faydalarını ve sonuçlarını göz önünde bulundurmaya kapsadığını kavramalarına yardımcı olma.
2. Karar verme formunu kullanabilmelerine yardımcı olma.

Uygulama Süreci : Öğrencilere karar vermenin, var olan alternatifler arasında seçim yapmak olduğu ve bunun ancak pratik yapılarak daha iyi öğrenilecek bir beceri olduğu anlatıldı. Daha sonra "karar verme formu"(Ek VI) dağıtıldı. Karar verme formunun kullanılmasını öğretebilmek için örnek bir karar durumu seçildi. Öğrenciler tarafından karar verme formu kullanılarak seçilen karar durumuyla ilgili seçenekler

oluşturuldu. Seçeneklerin avantaj ve dezavantajlarına bakılarak öğrenciler son kararlarını verip bu kararı diğer üyelerle paylaştılar (Morganett, 1990).

Beşinci Oturum

Amaçlar:

1. Etkili karar verme becerileriyle ilgili bir görüş geliştirmelerine yardımcı olma.
2. Karar verme ile ilgili bir deneyim yaşamalarını ve bunları gruba paylaşmalarına yardımcı olma.
3. Karar verme formunu kullanmayı alışkanlık haline getirebilmelerine yardımcı olma.

Uygulama Süreci : Geçen oturumlarda yapılanlar özetlendi. Öğrencilerden beş kişilik gruplar oluşturmaları istendi. Böylece tüm grup dört küçük gruba ayrıldı. Gruplara "Arkadaşlar ne içindir ?" , "Kişisel tehditleri nasıl ele alırsınız ?", "En iyi arkadaşlar", "Emel'in çelişkisi" etkinliklerinden birisi verildi. Gruplar tarafından "Karar verme formu" kullanılarak gruplarına ait etkinliklerdeki durumla ilgili ortak karar verildi. Yaklaşık 20 dakika süren etkileşim sürecinden sonra gruplar geniş gruba dönüştürüldü. Her grup kendi etkinliğini anlatarak, konuyla ilgili verdikleri en son kararı gruba açıkladılar. Grup üyeleri başka nasıl karar verebilirdi, sorusuna cevap arandı ve en son karar tüm grup tarafından verildi (Barnes ve Miller, 1989).

Altıncı Oturum

Amaçlar:

1. Yaşamları boyunca; ne giyecekleri , hangi TV programlarını seyredip hangi müzik kanalını dinleyecekleri, kiminle arkadaşlık edecekleri, okula devam edip etmeyecekleri gibi bir çok konuda

karar verme durumuyla karşı karşıya kaldıklarını kavramalarına yardımcı olma.

2. Karar verme ile ilgili bir deneyim yaşamalarına yardımcı olma.
3. Karar verme durumlarında "karar verme formu" nu kullanmalarını bir alışkanlık haline getirebilmelerine yardımcı olma.

Uygulama Süreci : Öğrenciler bir önceki oturumda olduğu gibi dört gruba ayrıldı. Bu oturumda "Güzin Abla" etkinliği yapıldı. Güzin Abla'ya gelen dört mektup küçük gruplardan her birine dağıtıldı. Gruplar tarafından "Karar verme Formu" kullanılarak mektuplara cevap yazıldı. Daha sonra tüm grup birleşerek verilen kararlar paylaşıldı. Öğrencilerle başka ne tür kararlar verilebileceği konusunda tartışıldı. Böylece çeşitli seçenekler türetildi ve en son karar tüm grup tarafından verildi.

Yedinci Oturum

Amaçlar:

1. Karar verme ile ilgili bir deneyim yaşamalarına yardımcı olma.
2. Öğrencilerin içtepisel karar vermelerini azaltıp, mantıklı karar verme becerilerini artırmalarına yardımcı olma.
3. Karar verme basamaklarını (aşamalarını) kullanmalarına yardımcı olma

Uygulama Süreci : Öğrenciler bir önceki oturumda olduğu gibi dört gruba ayrıldı. Her bir gruba gelecekte seçebilecekleri okullarla ilgili dört etkinlikten biri verildi. Bunu yaparken diğer oturumlarda olduğu gibi "karar verme formu" kullanıldı. Daha sonra tüm grup birleşerek konularıyla ilgili verdikleri kararlar paylaşıldı ve başka ne tür kararlar verilebileceği tartışıldı. Son karar tüm grup tarafından verildi.

Sekizinci Oturum

Amaçlar:

1. Öğrencilerin içtepisel karar vermelerini azaltıp, mantıklı karar verme becerilerini artırmalarına yardımcı olma.
2. Karar verme ile ilgili bir deneyim yaşayarak etkin karar vermelerine yardımcı olma.

Uygulama Süreci : Öğrenciler diğer oturumlarda olduğu gibi dört gruba ayrıldı. Her bir gruba arkadaş ilişkileriyle ilgili karar etkinliklerinden biri verildi. Etkinlikleriyle ilgili kararlar verilirken "karar verme formu" kullanıldı. Daha sonra tüm grup birleşerek kendi etkinlikleriyle ilgili verdikleri karar paylaştı. Başka nasıl karar verilebileceği grup tarafından tartışıldı. Son karar diğer oturumlarda olduğu gibi tüm grup tarafından verildi.

Dokuzuncu Oturum

Amaçlar:

1. Geçen oturumlarda neler yaşandığını gözden geçirmelerine ve genel bir değerlendirme yapmalarına yardımcı olma.
2. Öğrencilerin uygulama ile ilgili düşüncelerini ve yaşantılarını değerlendirmelerine yardımcı olma.
3. Öğrencilerin bu programdan ne kazandıklarını ifade etmelerine yardımcı olma.
4. Olumlu duygular ile gruptan ayrılmalarına yardımcı olma.

Uygulama Süreci : Son oturum olduğu için grubun genel bir değerlendirmesi yapıldı. Grupla karar verme becerileri kazandırma programı (eğitimi) sürecinin belirlenen amaçlara ulaşma dereceleri üzerinde duruldu. Öğrenciler tarafından böyle bir etkinlikten sonra daha

etkin karar verdikleri, bir karar verme durumunda kararın olumlu ve olumsuz yanlarına daha fazla dikkat ederek karar verdikleri belirtildi.

Oturum sonunda öğrencilere "Karar Stratejileri Ölçeği" tekrar uygulandı. Uygulama sonrasında öğrencilere veda edilerek grup çalışmasına son verildi.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma deseni ön test-son test kontrol gruplu desendir. Araştırmada verilerin çözümü amacıyla, varyans analizinin özel bir türü olan ve tekrarlanmış ölçümler için kullanılan Split-Plot (2x2'lik) deseni (Kirk, 1968) kullanılmıştır. Bu desen, iki parçalı (deney – kontrol) desene uygun olarak geliştirilmiş olan ölçümler için (ön test, son test, izleme testi) tek faktör üzerinden iki boyutlu varyans analizi tekniğidir.

Tekrarlanmış ölçümler için çift boyutlu varyans analizinde farklı zamanlarda tekrarlanmış ölçümlerin tümü aynı anda işleme alınmaktadır. Böylece satır etkisi, sütun etkisi, satır-sütun etkisine ilişkin üç ayrı F değeri elde edilmektedir.

Bu araştırmada satırı oluşturan iki düzeyden birincisi deney grubunu, ikincisi kontrol grubunu göstermektedir. Bu F değeri gruplar arasında farkın olup olmadığını ortaya koymaktadır. İkinci F değeri , sütunda olan ölçümler arasında ki (ön test, son test, izleme testi) farklılıkları ortaya koymaktadır.

Araştırmada hata payı olarak .01 alınmıştır. Bu analiz yöntemiyle elde edilen bilgiler, bulgular bölümünde tablolarla gösterilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan denencelerin sınanmasına yönelik istatistiksel çözümlenmeler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Karar verme becerisi eğitim programının, karar verme becerisi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular denence sırasına göre sunulmuştur.

Denence - 1. Bu bölümde “Karar verme becerisi eğitimi alan öğrencilerin içtepsel karar verme alt ölçeği puanlarının ortalaması, bu eğitimi almayan öğrencilerin içtepsel karar verme alt ölçeği puanlarının ortalamasından düşük olacaktır” şeklinde ifade edilen araştırmanın birinci denencesi ele alınmıştır.

Bu denencenin incelenmesi için Karar Stratejileri Ölçeğinin, içtepsel karar verme alt ölçeği, ön test ve son test uygulamalarından deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları tablo-6'de verilmektedir.

Tablo – 6

**Deney ve Kontrol Gruplarının İçtepsel Karar Verme Alt Ölçeği
Ön Test ve Son Test Puanlarının Ortalamaları ve
Standart Sapmaları**

Grup	n	Ön Test		Son Test	
		\bar{X}	s	\bar{X}	s
Deney	40	35.02	4.62	25.92	4.10
Kontrol	40	33.92	5.28	34.72	4.66

Tablo- 6'da görüldüğü gibi, deney grubunun Karar Stratejileri Ölçeği, içtepsel karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri son test puanlarının ortalaması ($\bar{x} = 25.92$), ön test puanlarının ortalamasından ($\bar{x} = 35.02$) düşüktür. Buna karşılık kontrol grubundaki deneklerin, içtepsel karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri ön ve son test puanlarının ortalamaları ($\bar{x} = 33.92$, $\bar{x} = 34.72$) birbirine yakın değerlerdir.

Deney ve kontrol gruplarının Karar Stratejileri Ölçeği, içtepsel karar verme alt ölçeğine ait ön test ve son test puanlarının ortalamaları arasında gözlenen değişmeler arası farkın anlamlı olup olmadığı tekrarlanmış ölçümler için çift yönlü varyans analizi tekniği ile incelenmiş ve buna ilişkin değerler Tablo - 7 'de verilmiştir.

Tablo - 7

**İçtepsel Karar Verme Alt Ölçeği Öntest-Sontest Puanlarının
Anova Sonuçları**

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P
Gruplararası	3189.400	79			
Grup (Deney/Kontrol)	592.900	1	592.900	17.811	.000
Hata	2596.500	78	33.288		
Gruplarıçi	2495.6	80			
Ölçüm (Öntest-Sontest)	688.900	1	688.900	65.054	.000
Grup*Ölçüm	980.100	1	980.100	92.552	.000
Hata	826.000	78	10.590		
Toplam	5685.000	159			

p < .01

Tablo - 7 'ye göre gruba bakılmaksızın deneklerin içtepsel karar verme alt ölçeği ön test ve son test puanlarının farklılaştığı görülmektedir. [F grup (1.78) = 65.054, p<.01]. Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son testlerinden elde edilen toplam puanlarının farklılık gösterdiği bulunmuştur . [F grup (1.78) = 17.811, p< 01]. Bu bulgu deney ve kontrol gruplarının içtepsel karar verme alt ölçeği puanlarının farklılaştığını göstermekle birlikte, bu farkın deneysel işlemde kaynaklanıp

kaynaklanmadığını vermemektedir. Bu değer ile deney ve kontrol gruplarının içtepsel karar verme alt ölçeği ön test ve son test puanlarındaki değişmelerin farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin grup * ölçüm ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [F grup (1.78) = 92.552, $p < 01$].

Elde edilen bu bulgular; " Karar verme becerisi eğitimi alan öğrencilerin içtepsel karar verme alt ölçeği puanlarının ortalaması, bu eğitimi almayan öğrencilerin içtepsel karar verme alt ölçeği puanlarının ortalamasından düşük olacaktır" şeklindeki araştırmanın birinci denencesinin desteklendiğini göstermektedir. Başka bir deyişle, deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı öğrencilerin içtepsel karar verme becerilerini azaltmıştır.

Denence - 2. Bu bölümde "Karar verme becerisi eğitim alan öğrencilerin mantıklı karar verme alt ölçeği puanlarının ortalaması, bu eğitimi almayan öğrencilerin mantıklı karar verme alt ölçeği puanlarının ortalamasından yüksek olacaktır" şeklinde ifade edilen araştırmanın ikinci denencesi ele alınmıştır.

Bu denencenin incelenmesi için Karar Stratejileri Ölçeğinin mantıklı karar verme alt ölçeği ön test ve son test uygulamalarından, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo - 8'de verilmektedir.

Tablo - 8
Deney ve Kontrol Gruplarının Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği
Ön Test ve Son Test Puanlarının Ortalamaları ve
Standart Sapmaları

Grup	n	Ön Test		SonTest	
		\bar{X}	s	\bar{X}	s
Deney	40	30.30	4.95	39.12	4.33
Kontrol	40	29.52	5.03	29.45	4.41

Tablo - 8'de görüldüğü gibi, deney grubunun Karar Stratejileri Ölçeği, mantıklı karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri son test puanlarının ortalaması ($\bar{X} = 39.12$), ön test puan ortalamasına göre ($\bar{X} = 30.30$) artış göstermiştir. Buna karşılık kontrol grubundaki deneklerin mantıklı karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri ön test ve son test puanlarının ortalamaları ($\bar{X} = 29.52$; $\bar{X} = 29.45$) birbirine yakındır.

Deney ve kontrol gruplarının Karar Stratejileri Ölçeği, mantıklı karar verme alt ölçeğine ait ön test ve son test puanlarının ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan tekrarlanmış ölçümler için iki faktörlü ANOVA sonuçları Tablo - 9'da verilmiştir.

Tablo 9
Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği Ön test-Son test Puanlarının
Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Gruplararası	3699.400	79			
Grup (Deney/Kontrol)	1092.025	1	1092.025	32.668	.000
Hata	2607.375	78	33.428		
Gruplarıçi	2381.175				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	765.625	1	765.625	72.538	.000
Grup*Ölçüm	792.275	1	792.100	75.046	.000
Hata	823.275	78	10.555		
Toplam	6080.575	80			

p < .01

Tablo - 9'a göre mantıklı karar verme alt ölçeği ön test ve son test puanlarının farklılaştığı görülmektedir. [F grup (1.78) = 72.538, p < 01]. Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son testten elde edilen toplam puanlarının farklılık gösterdiği bulunmuştur [F grup (1.78) = 32.668, p < 01].

Deney ve kontrol gruplarının mantıklı karar verme alt ölçeği ön test - son test puanlarındaki değişmelerin farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin

grup * ölçüm ortak etkisi anlamlı bulunmuştur [F grup (1.78) = 75.046, $p < 01$].

Elde edilen bu bulgular. Karar verme becerisi eğitim alan öğrencilerin mantıklı karar verme alt ölçeği puanlarının ortalaması, bu eğitimi almayan öğrencilerin mantıklı karar verme alt ölçeği puanlarının ortalamasından yüksek olacaktır" şeklindeki araştırmanın ikinci denencesinin desteklendiğini göstermektedir. Başka bir deyişle, deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı, öğrencilerin mantıklı karar verme becerilerini artırmıştır.

Denence - 3. Bu bölümde "Üç aylık izleme dönemi sonrasında, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin, içtepisel karar verme alt ölçeği son test ve izleme testi puanlarının ortalaması arasında anlamlı bir fark olmayacaktır" şeklinde ifade edilen araştırmanın üçüncü denencesi ele alınmıştır.

Bu denencenin incelenmesi için Karar Stratejileri Ölçeği İçtepisel karar verme alt ölçeği son test ve izleme testi uygulamalarından deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin aldıkları puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo - 10'da verilmiştir.

Tablo - 10

**Deney ve Kontrol Gruplarının İçtepisel Karar Verme Alt Ölçeği
Son Test ve İzleme Testi Puanlarının Ortalamaları ve
Standart Sapmaları**

Grup	n	Son Test		İzleme Testi	
		\bar{X}	S	\bar{X}	s
Deney	40	25.92	4.10	25.02	3.02
Kontrol	40	34.72	4.66	33.88	3.39

Tablo - 10'da da görüldüğü gibi, deney grubunun içtepisel karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri son test ve izleme testi puanlarının

ortalamaları ($\bar{x} = 25.92$, $\bar{x} = 25.02$) birbirine yakındır. Bunun yanı sıra, kontrol grubundaki deneklerin içtepesel karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri son test ve izleme testi puanlarının ortalaması ($\bar{x} = 34.72$, $\bar{x} = 33.88$) da birbirine oldukça yakın değerlerdir.

Deney ve kontrol gruplarının, içtepesel karar verme alt ölçeğine ait son test ve izleme testi puanlarının ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan tekrarlanmış ölçümler için iki faktörlü ANOVA sonuçları Tablo - 11 'de verilmiştir.

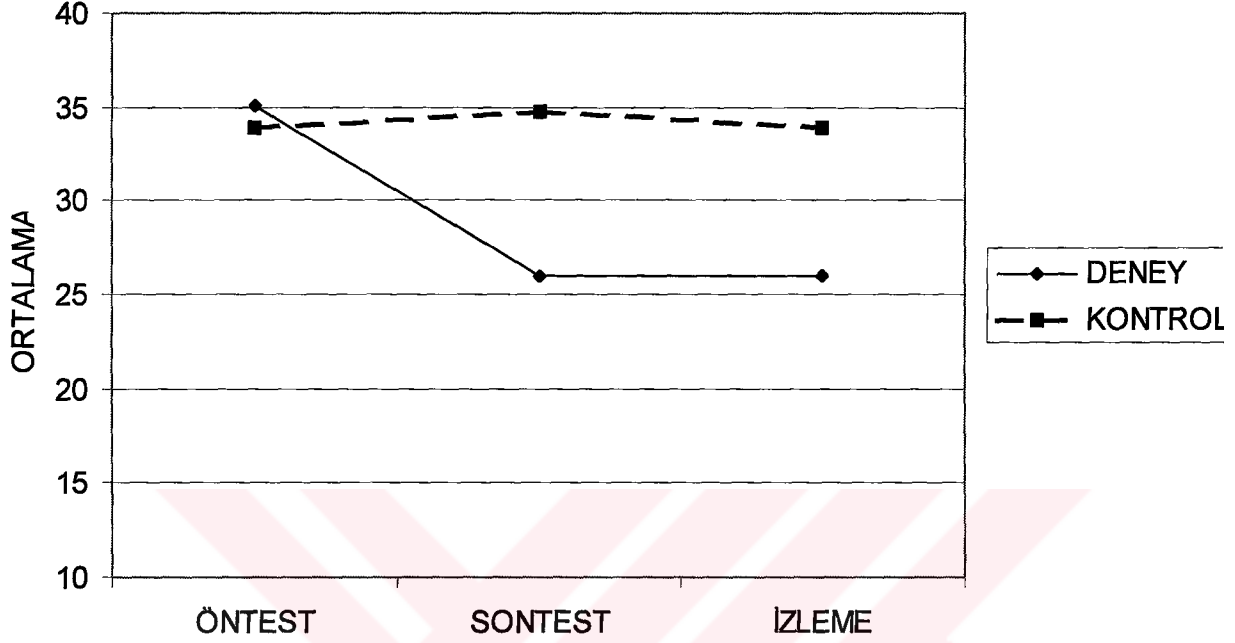
Tablo – 11
İçtepesel Karar Verme Alt Ölçeği Son test-İzleme Testi Puanlarının
Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Gruplararası	4562.975	79			
Grup (Deney/Kontrol)	2805.625	1	2805.625	124.528	.000
Hata	1757.350	78	22.530		
Gruplarıçi	561.000	80			
Ölçüm (Sontest-İzleme testi)	7.225	1	7.225	1.031	.313
Grup*Ölçüm	7.225	1	7.225	1.031	.313
Hata	546.550	78	7.007		
Toplam	5123.975	159			

p < .01

Tablo - 11'e göre deney ve kontrol gruplarının içtepesel karar verme alt ölçeği son test ve izleme testi puanlarından elde edilen toplam puanlar arasındaki fark anlamlıdır [F grup (1.78) = 124.528, p < 01]. Buna karşılık, gruba bakmaksızın son test, izleme testi puanları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [F grup (1.78) = 1.031, p > . 01]. Öte yandan, grup*ölçüm ortak etkileri de anlamlı bulunmamıştır [F grup (1.78) = 1.031, p > . 01]. Başka bir deyişle, grupların içtepesel karar verme alt ölçeği son test izleme testi puanları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu araştırmanın üçüncü denencesinin desteklendiğini göstermektedir.

Deney ve kontrol grupları arasında, içtepisel karar verme alt ölçeğinin, ön test, son test ve izleme testi puanlarının farklılaşmasının somut olarak ifadelendirilmesi Şekil - 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. İçtepisel Karar Verme Alt Ölçeği Ön test, Son test ve İzleme Testi Ortalama Puanları.

Denence - 4. Bu bölümde, “ Üç aylık izleme dönemi sonrasında, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin, mantıklı karar verme alt ölçeği son test ve izleme testi puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmayacaktır” şeklinde ifade edilen araştırmanın dördüncü denencesi ele alınmıştır.

Bu denencenin incelenmesi için mantıklı karar verme alt ölçeği son test ve izleme testi uygulamalarından deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin aldıkları puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo – 12’de verilmiştir.

Tablo - 12
Deney ve Kontrol Gruplarının Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği
Son Test ve İzleme Testi Puanlarının Ortalamaları ve
Standart Sapmaları

Grup	n	Son Test		İzleme Testi	
		\bar{X}	s	\bar{X}	s
Deney	40	39.12	4.33	36.90	3.48
Kontrol	40	29.45	4.41	28.45	3.21

Tablo - 12'de görüldüğü gibi, deney grubunun mantıklı karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri son test ve izleme testi puanlarının ortalamaları ($\bar{X} = 39.12$, $\bar{X} = 36.90$) birbirlerine oldukça yakın değerlerdir. Bunun yanı sıra, kontrol grubundaki deneklerin mantıklı karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri son test ve izleme testi puanlarının ortalamaları ($\bar{X} = 29.45$, $\bar{X} = 28.45$) da birbirine oldukça yakın değerlerdir.

Deney ve kontrol gruplarının, mantıklı karar verme alt ölçeğine ait son test ve izleme testi puanlarının ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan tekrarlanmış ölçümler için iki faktörlü ANOVA sonuçları Tablo - 13'de verilmiştir.

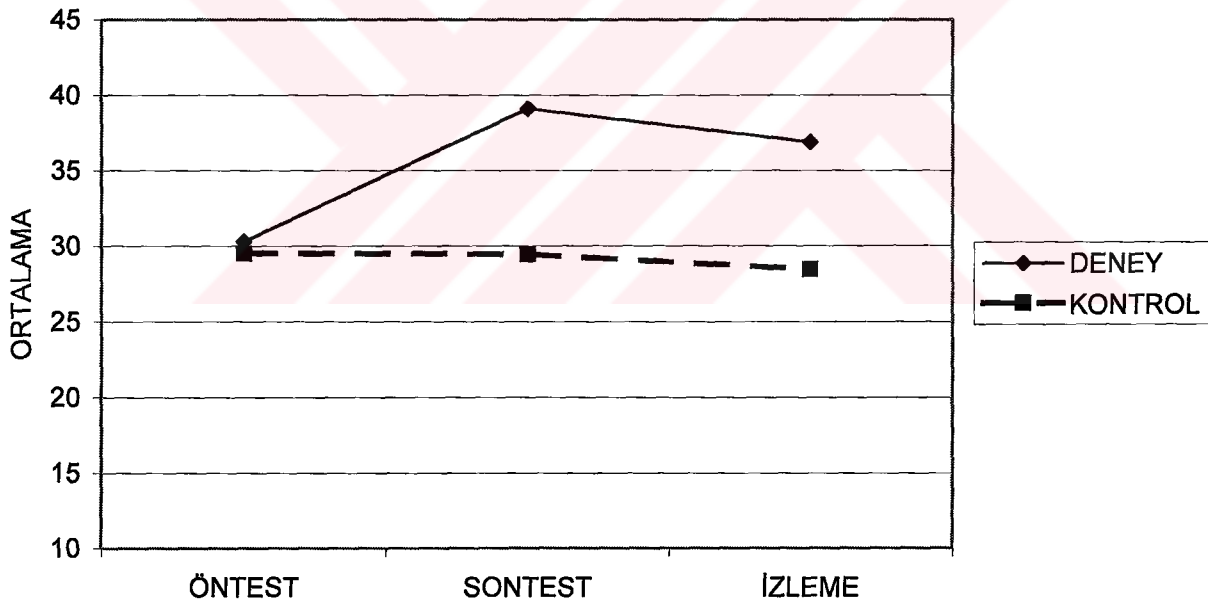
Tablo - 13
Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği Son test-İzleme Testi Puanlarının
Anova Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Gruplararası	5121.443	79			
Grup (Deney/Kontrol)	3285.156	1	3285.156	139.544	.000
Hata	1836.287	78	1836.287		
Gruplarıçi	644.499	80			
Ölçüm (Son test-İzleme testi)	104.006	1	104.006	15.438	.000
Grup*Ölçüm	15.006	1	15.006	2.227	.140
Hata	525.487	78	6.737		
Toplam	5765.942	159			

p < .01

Tablo-13'e göre, deney ve kontrol gruplarının mantıklı karar verme alt ölçeği son test ve izleme testi puanlarından elde edilen toplam puanları arasındaki fark anlamlıdır [F grup (1.78) = 139.544, $p < .01$]. Buna karşılık, gruba bakmaksızın son test izleme testi puanları arasında ki fark anlamlı bulunmuştur. [F grup (1.78) = 15.438, $p < .01$]. Öte yandan grup*ölçüm ortak etkisi de anlamlı bulunmamıştır [F grup (1.78) = 2.227, $p > .01$]. Grupların son testten izleme testine olan değişimleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bu bulgu araştırmanın bu yöndeki dördüncü denencesinin desteklendiğini göstermektedir.

Deney ve kontrol grupları arasında mantıklı karar verme alt ölçeğinin ön test, son test ve izleme testi puanlarının farklılaşmasının

somut olarak ifadelendirilmesi Şekil-2'de gösterilmektedir.

Şekil 2. Mantıklı Karar Verme Alt Ölçeği Öntest, Sontest ve İzleme Testi Ortalama Puanları.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, karar verme becerisi eğitim programının, ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerisi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular tartışılarak yorumlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı, karar verme becerisi eğitim programının, ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerilerine etkisini ortaya koymaktır.

Yapılan araştırmada, Karar Verme Becerisi Eğitim Programına katılan öğrencilerin Karar Stratejileri Ölçeği, içtepsel karar verme alt ölçeğinden aldıkları puanlarının ortalaması, programa katılmayan öğrencilerin puanlarının ortalamasından düşük olacağı; mantıklı karar verme alt ölçeğinden aldıkları puanlarının ortalamasının ise yüksek olacağı belirtilmiştir. Üç aylık izleme çalışması sonrasında da programa katılan öğrencilerin son testten aldıkları puanlarının ortalamasında anlamlı bir farklılık olmayacağı söylenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular (Bkz. Tablo 7, Tablo 9, Tablo 11, Tablo 13) denenceleri desteklemektedir. Karar verme becerisi eğitim programı sonunda, deney ve kontrol grubuna bakıldığında deney grubundaki öğrencilerin Karar Stratejileri Ölçeği, içtepsel karar verme alt ölçeğinden aldıkları puanın anlamlı düzeyde azaldığı görülmüştür. Buna karşılık mantıklı karar verme alt ölçeğinden aldıkları puanın ise anlamlı düzeyde arttığı bulunmuştur. Karar verme becerisindeki bu artışın üç aylık

izleme dönemi sonrasında da korunduğu gözlenmektedir. Kontrol grubundaki öğrencilerin Karar Stratejileri Ölçeği, içtepisel karar verme alt ölçeği puanlarında anlamlı bir azalma ve mantıklı karar verme alt ölçeği puanlarında anlamlı bir artışa rastlanılmamıştır. Kontrol grubundaki öğrencilerin karar verme becerisi ile ilgili davranışlarında üç aylık izleme dönemi sonrasında da anlamlı düzeyde bir değişiklik olmamıştır.

Bilişsel- davranışçı yaklaşımda da bireyin mantık dışı inançlarının yerine, bireyi, istendik duygusal ve davranışsal sonuçlara götüreceği yeni davranışların öğretilebileceği belirtilmektedir (Corey,1996). Araştırmanın bulguları bilişsel-davranışçı yaklaşımının görüşüyle paralellik göstermektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, daha önce ergenlerde yapılan bazı araştırma bulguları ile de paralellik göstermektedir.

Hammes ve Peterson (1986), sosyal ortamlardaki baskıya karşı direnci artırabilmek için altıncı sınıf öğrencilere karar verme becerisi eğitimi uygulamışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre altıncı sınıf öğrencileri bu becerileri kolaylıkla öğrenmişler, aynı zamanda karar verme ile ilgili bilinçlerinde de bir gelişme ortaya çıkmıştır.

Mann, Harmoni ve Power (1989), karar vermede yeterliliğin gelişimini araştırarak karar verme becerilerinin öğretildiği deneysel bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonucunda ergenlerin karar verme becerileri eğitiminden sonra karar vermede potansiyellerinin üstünde yeterlilik gösterdikleri bulunmuştur.

Mann (1989), daha etkili karar vermeyi öğretmeyi amaçlayan deneysel bir çalışmayı 12 ve 15 yaşları arasındaki ergenler üzerinde yapmıştır. Araştırmada 15 yaş grubundaki ergenlerden kontrol grubu olarak yararlanılmıştır. Verilen eğitim programından sonra 12 yaşındaki

ergenlerin aldıkları puanlar kontrol grubundaki 15 yaşında olan ergenlerin puanlarıyla eşit hale gelmiştir. Araştırma sonucunda 12 yaşındaki ergenlerin karar vermedeki bilgi ve anlayışı 3 yıl ileri taşınarak 15 yaşındakilerin düzeyine çıktığı görülmüştür.

Bilgin (1995), üniversite öğrencilerinin anne babalarından bağımsız karar verme davranışları üzerinde, grup rehberliğinin ve grupla psikolojik danışmanın etkisini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre iki yöntemin de bağımsız karar vermede etkili olduğu sonucu bulunmuştur.

Ersever (1996), üniversite öğrencilerinin üzerinde yaptığı araştırmada karar verme stilleri üzerinde etkileşim grubu ve grup rehberliğinin etkisinin eşit olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Nedim (1998) tarafından yapılan deneysel araştırmada lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine "Mesleki Karar Verme Eğitim Programı"nın etkili olduğu saptanmıştır.

Yukarıda verilen araştırmalarda karar verme becerisi, çeşitli programlarla öğretilmiştir. Karar verme becerisi eğitim programlarının uzun süreli kalıcı bir etkisi olup olmadığını belirlemeye yönelik bir izleme çalışmasının yapıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak ilgili araştırmadaki izleme testi sonuçları programın kalıcılığı konusunda bir kanıt olduğu varsayılabilir.

BÖLÜM VI

VARGI VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, karar verme becerisi eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerisine etkisi incelenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının karşılaştırılması sonucunda, karar verme becerisi eğitim programına katılan öğrencilerin, bu eğitim sonunda ve üç ay sonra yapılan izleme testi değerlendirmelerinde kontrol grubuna göre içtepesel karar verme puanlarının azaldığı; mantıklı karar verme puanlarının arttığı görölmüştür..

Bu araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu önerilerde bulunulabilir;

1. Öğrencilere karar verme becerisi kazandırılırken ailenin çocuğa model olması durumu dikkate alınarak ailelere yönelik çocuklara karar verme becerilerini öğretebilmeleri amacıyla toplantı,konferans,seminer,vb. etkinlikler düzenlenebilir.

2. Araştırma çerçevesinde programın etkililiğini test etmek amacıyla üç ay sonra izleme testi yapılmıştır. Ancak bundan sonra yapılacak grup rehberliği programı çalışmalarında üç aylık ve altı aylık gibi periodik aralıklarla yapılan izleme testleriyle programın etkililiğinin ölçülmesinin daha uygun olacağı düşünölmektedir.

3. Karar verme becerisinin önemi rehberliğin tanımları dikkate alındığında daha da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle alanda çalışanlar öğrencilerin karar verme becerilerini geliştirmede yardımcı olabilecek

bireysel veya grupla psikolojik danışma, grup rehberliği etkinlikleri düzenlemelidir.

4. Ergenlik dönemindeki gençlerin karar verme stillerini ortaya koyacak karar verme ölçeklerinin geliştirilmesi için bir takım çalışmaların yapılması yararlı olabilir.

5. Öğrencilerin karar verme becerilerini geliştirmek amacıyla bu araştırmaya benzer başka çalışmalar ilköğretimin diğer sınıflarında veya daha üst sınıflarda da yapılabilir.

KAYNAKÇA

ARNOLD, B. A.

- 1988 "Vocational decision making characteristics of high and low achieving academically gifted high school students",
Dissertation Abstracts International, 9 (8), 2108–A.

BABAOĞUL, M., HINCAL, S.

- 1997 "Çocukların Aile Kararlarına Katılımı Konusunda Çocuk ve Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi." **I. Ulusal Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 482–502.

BAL Nedim, P.

- 1998 "Ergenlik Döneminde Mesleki Karar Verme Olgunluğunun İncelenmesi ve Mesleki Karar Verme Eğitim Programının Etkisinin Araştırılması" (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

BALL, C. MANN, L. ve STAMM, C.

- 1994 "Decision – Making Abilities of Intellectually Gifted and Non – gifted Children", **Australian Journal of Psychology**.
46 (1), 13–20.

BARNES D.L., MILLER K.

- 1989 **The Decision – Making Skillbook**, USA: J. Weston Walch Publisher.

- BARON, J., SPRANCA, M., ve TEVBAL, E.
1993 "Decision Making Biases in Children and Early Adolescents Exploratory Studies", **Merrill – Palmer Quarterly**. 39 (1), 22–46.
- BELCH, E., BELCH, M. ve GERESÍNO, G.
1985 "Parental and Teenage Child Influences in Family Decision Making", **Journal of Business Research**, 13, 163–176.
- BERNDT, T., LAYCHAK, A, PARK, K.
1990 "Friend's Influence on Adolescents Academic Achievement Motivation: An Experimental Study", **Journal of Educational Psychology**, 82 (4), 664–670.
- BERNE, E.
1988 **Herkes İçin Psikiyatri ve Psikoanaliz Rehberi**, (Çev): Emre Kapkın. Ankara: Yaprak Yayın. 103–108.
- BİLGİN, A.
1995 Grup Rehberliğinin ve Grupla Psikolojik Danışmanın, Lise Öğrencilerinin Anne – Babalarından Bağımsız Meslek Kararı Verme Davranışına Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- BONO, E.
1992 **Teach Your Child How to Think**. Middlesex: England.
- BROWN, J., MANN, L.
1990 The relationship Between Family Structure and Process Variables and Adolescent Decision Making", **Journal of Adolescence**. 13, 25–37.

- 1991 "Decision – Making Competence and Self – Esteem: A Comparison of Parents and Adolescents", **Journal of Adolescence**, 14 (4), 363–371.

BURNETT, P.

- 1991 "Decision –Making Style and Self – Concept", **Australian Psychologist**. 26(1), 55–58.

COOPER, L.

- 1981 **Interpersonal Relations – Some Approaches to Social Skills Training**", Gover Publishing Company Limited England.

COREY, G.

- 1996 Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy (4.th Edition), California:Brooks/Cole Pub.Comp.

DAVIDSON, D.

- 1988 "A Developmental Model and Working–Memory Analysis of Children's Decision Making." **Dissertation Abstracts International**, 49 (8).

DEMİRBAŞ, H.

- 1992 Suçlu ve Suçlu Olmayan Ergenlerin Karar Verme Davranışlarının Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.

DOĞAN, S.

- 2000 "Okul Rehberliği ve Danışmanlığı Alanında Çağdaş Bir Yaklaşım: Kapsamlı Rehberlik Program Modeli", **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. Cilt: 2 (13), 45– 64.

DURYEA, E., OKWUMABUA, J.

- 1985 "An exploratory Study of The Health Decision – Making Variables of New York and Montana Nineth–Graders," **Adolescence**. 20 (80) 899–908.

ELDELEKLİOĞLU, J.

- 1996 Karar Stratejileri İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERIKSON, E.H.

- 1984 **İnsanın Sekiz Çağı**, (Ed.) Bedirhan Üstün, Vedar Şar (1. Baskı), Ankara Birey ve Toplum Yayıncılık.

ERKAN, S.

- 1997 "İlköğretimde Rehberlik Programlarına Amaçlar ve Etkinlikler Açısından Bir Bakış", **Eğitim ve Bilim**, 101 (20), 27–33.

- 1997 İlköğretim Öğrencilerinin Rehberlik İhtiyaçlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, **Eğitim Yönetimi**, Yıl:3, Sayı:3, Ankara: Pegem Yayınları, 333–406.

- 1999 "Rehberlik Nedir?", **İlköğretimde Rehberlik** (Ed). Yıldız Kuzgun, Ankara: Nobel Yayın.

ERSEVER, H.Ö.

- 1996 Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

FREIDMAN ve MANN, L.

- 1993 Coping patterns in adolescent's decisions making: An Israel
– Australian Comparison, **Journal of Adolescence**. 16,
187– 199.

GANDER, M., GARDINER, H.

- 1998 **Çocuk ve Ergen Gelişimi** (Çev): Prof Dr. Bekir Onur, (3.
Baskı), Ankara: Imge Kitabevi.

GATI, I.

- 1986 "Making career decisions: a sequential approach", **Journal
of Counseling Psychology**, 33 (4), 408 - 417.

GELATT, H.B.

- 1989 "Positive Uncertainty A new Decision – Making Framework
for Counseling". **Journal of Counseling Psychology**,
36, 252 – 256.

GÜÇRAY, S.

- 1996 "Karar Verme Davranışları Ölçeğinin (KDÖ) Geçerlik ve
Güvenirliliği", **Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Dergisi**. 2 (14), 55 – 61.
- 1998 "Bazı Değişkenler, Algılanan Sosyal Destek ve Atılganlığın
Karar Verme Sitilleri İle İlişkisi", **Psikolojik Danışma ve
Rehberlik Dergisi**. 2(9), 7–17.

ISAACSON, L.

- 1985 **Basics of Career Counseling**, Boston: Allyn and Bacon
linc.

JOSEPH, J.M.

1994 **The Resilient Child Preparing Today's Youth For Tomorrow's World.** Insight Books.

KILIÇCI, Y.

1992 **Okulda Ruh Sağlığı** (İkinci Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

KIRK, R.

1968 **Experimental Design Procedures For The Behavioral Sciences,** California: Cole Publishing Company.

KLAYMAN, J.

1985 "Children's Decision Staretgies and Their Adaptation to Task Characteristics" **Organizational Behavior and Human Decision Processes** 35, 179–201.

KUZGUN, Y.

1993 "Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu", **VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.** Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını, 161–170.

1988 **Rehberlik ve Psikolojik Danışma,** Ankara: OSYM Yayınları.

2000 **Meslek Danışmanlığı Kuramlar Uygulamalar,** Ankara: Nobel Yayın.

LANE, J.

2000 "A Scientific Approach For Developing And Testing A Students Jop- Career", **Education.** 120 (4), 605

LARRICK, R.P.

- 1993 "Motivational Factors in Decision Theories: The Role of Self Protection." **Psychological Bulletin**. 113 (3), 440–450.

LARSON, M., RICHARD, L.

- 1999 "Adolescent Decision Making: Implications For Prevention Programs." **Summary of a Workshop**. Washington: National Academy Press.

LUCAS, M., EPPERSON, D.

- 1988 "Personality Types in Vocationally Undecided Students" **Journal of College Student Development**. 29, 460 – 466.

LUZZO, D.A.

- 1998 "Identifying the Career Decision Making Needs of Nontraditional College Students" **Journal of Counseling Development**. 77, 135–139.

LUZZO, D.A., ALBERT, K.A.

- 1999 "Effects of Self-Efficacy-Enhancing Interventions on the Math/Science Self-Efficacy and Career Interests, Goals, and Actions of Career Undecided College Students", **Journal of Counseling Psychology**. 46(2), 233-243.

MANN, L., HARMANI, R., POWER, C.

- 1989 "Adolescent decision – making the development of competence," **Journal of Adolescence**. 12, 265 – 278.

MANN, L., RADFORD, M., KANAGOWA, C.

- 1985 Cross – Cultural Differences in Children's Use of Decision Rules. A Comparison Between Japon and Australia.” **Journal of Personality and Social Psychology**, 49 (6), 1557-1564.

MANN, L.

- 1989 “Becoming a Better Decision Maker” **Australian Psychologist**. 24 (2), 141 – 155.

MORGANETT, R.S.

- 1990 **Skills For Living Group. Counseling Activities For Young Adolescents**. USA: Research Press.

NAKAJIMA, Y. ve HOTTA M.,

- 1989 “A Developmental Study of Cognitive Processes in Decision Making: Information Searching as a Function of Task Complexity”, **Psychological Reporst**, 64, 67–79.

NELSON – JONES, R.

- 1995a **Danışma Psikolojisi Kuramları**, (Ed.) Füsun Akkoyun, Ankara: TBFO Ltd. Şti.

- 1994 **Practical Counselling and Helping Skills How to Use the Lifeskills helping model**. Third Edition. London: Page Bros.

OSIPOW, S.H. ve REED, R.

- 1985 “Decision – Making Styles and Career Indecision in College Students” **Journal of Vocational Behavior**, 27, 368–373.

ÖZDOĞAN, B.

- 1997 **Çocuk ve Oyun**, (2. Baskı), Ankara: Ertem Yayını.

ÖZGÜVEN, İ.E.

1998 **Bireyi Tanıma Teknikleri**, Ankara: PDREM.

PALOMARES, S.

1991 **All About Me, Reproducible Activity Sheets to Develop Self – Esteem in Your Students**,
USA:Innerchoice Publishing.

PHILIPS, S., PAZIENZA, N. ve ark.

1984 “Decision – Making Styles and Progress in Occupational Decision – Making” **Journal of Vocational Behavior**, 25 (1), 96–105.

PHILLIP, D., BLUSTEIN, D, L.

1990 “Relation Between Ego Identity Statuses and Decision Making Styles” **Journal of Counseling Psychology**, 37 (2), 160 – 168.

PLOUS, S.

1993 **The Psychology of Judgment and Decision Making**, McGraw – Hill, New York.

SCHULZ-HARDT, S., FREY, D., LUTHGENS, C.

2000 “Biased Information Search in Group Decision Making”. **Journal of Personality and Social Psychology**. 78(4), 655-669

SCHVANEVELDT, J. D., ADAMS, G.

1982 **Adolescents and the Decision Making Process. Theory Into Practice**, 22 (22), 98–104.

SELÇUK, Z.

- 1999 **Eğitim Psikolojisi, Gelişim ve Öğrenme**, (6. Basım)
Ankara: Nobel Yayın, 6. Basım.

SHART, R.

- 1992 **Applying Career Development Theory to Cuunseling**.
California,

SİNANGLI, H.K.

- 1993 "Yönetici Adaylarında Karar Verme İle Kaygı İlişkileri" VII.
Ulusal Psikoloji Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Türk
Psikologlar Derneği, 171–177.

SUNGUR, N.

- 1992 **Yaratıcı Düşünce**, İstanbul: Özgür Yayın.

T.C. MEB. TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

- 1995 Onbeşinci Milli Eğitim Şurası, İstanbul: Milli Eğitim
Basımevi.

TAN, H.

- 1986 **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, İstanbul: Alkım
Yayınevi.

TAYLOR, L., HOWARD, S.

- 1983 "Attitudes Toward Involving Minors in Decisions"
Professional Psychology: Research and Practice,
15 (3), 436–449.

TIRYAKI, M. G.

1996 Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TOLBERT, E.L.

1980 **Counseling for Career Development** (2 nd Ed.) Boston: Houghton Mifflin.

VOLTAN ACAR, N.

1994 **Terapötik İletişim Kişilerarası İlişkiler**, Ankara: Ertem Matbaacılık.

WILKS, J.

1986 "The Relative Importance of Parents and Friends in Adolescent Decision Making" **Journal of Youth and Adolescence**. 15 (4), 323 – 394.

YALÇINKAYA, A.

1990 "Decision Making in the Turkish Family" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YEŞİLYAPRAK, B., GÜNGÖR, A., KURC, G.

1996 **Eğitsel ve Mesleki Rehberlik**, (2. Baskı), Ankara: Varan Matbaası.

ZUNKER, V.G.

1989 **Career Counseling Applied Concept of life Planning** (3 rd Ed.) Posific Grove, C.A., Book, Cole.

EKLER

1. EK-I Karar Stratejileri Ölçeği
2. EK-II İleriye Dönük Amaçlar Formu
3. EK-III Kararlar Üzerinde Etkilimisiniz Formu
4. EK-IV Kendini Tanıtma Formu
5. EK-V Karar Verme İşlem Basamakları Formu
6. EK-VI Karar Verme Formu

EK-I

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA: Size verilen karar stratejileri ölçeği soru kağıdında bir kişinin karar verirken benimsediği stratejileri belirten ifadeleri içeren 40 madde bulunmaktadır. Sizden istenen her ifadeyi okuyup, ifadede belirtilen davranışın ne kadar uygun olduğunu yanıt kadında, madde numarasının karşısındaki seçeneklerden birini işaretleyerek belirtmenizdir. Yanıtlar; A "Hiç Uygun Değil", B "Pek Uygun Değil", C "Biraz Uygun", D "Uygun", E "Çok Uygun" anlamına gelmektedir. Soruları dikkatle okuyup her bir durumda nasıl davrandığınızı düşünerek yanıtınızı işaretlemeye özen gösteriniz.

- 1) Bir şeyi satın aldıktan sonra vitrinde daha güzelini, daha ucuzunu görünce aldığımdan soğurum.
- 2) Bir konuda karar vermeden önce durumu iyice inceler seçenekleri etraflıca araştırırım.
- 3) Bir konuda karar vermem gerektiğinde, her seçeneğin olumlu ve olumsuz yanlarını uzun uzun araştırırım.
- 4) Seçenekler hakkında etraflı bilgi toplamadan karar verdiğim görülmemiştir.
- 5) Bir karar verirken çok araştırma yapmam, çünkü her kafadan bir ses çıkar ve beni şaşkına çevirir.
- 6) Sınavlardan çıktıktan sonra cevaplarımın doğru olup olmadığını araştırmam, çünkü hatalarımı öğrendikçe canım sıkılır.
- 7) İnsanın içinden gelen sesin onu doğruya götürdüğüne inanırım.

EK-II

İLERİYE DÖNÜK AMAÇLAR

Hayatımızın her döneminde ileriye dönük amaçlar belirleriz. Bu amaçlar yaptıklarımıza anlam katar. Ancak insanlar, yaşları ilerledikçe bu amaçları beklentilerine göre değiştirebilirler.

Aşağıdaki ifadeleri ve bunların hayatınızda belirlediğiniz amaçlarla nasıl bağlantılı oldukları hakkında düşünün. Her bir ifadedeki boşluğu size uygun bir şekilde doldurduğunuzda yaşınız ilerledikçe, amaçlarınızın nasıl değişebileceğini daha iyi anlayabilirsiniz. Boşluğunu doldurduğunuz her ifadeden sonra amacınıza ulaşabilmek için yapabileceğiniz veya yapmanız gereken üç şeyi sıralayınız.

1. İlköğretimden mezun olduktan sonra
planlıyorum.

- a.....
- b.....
- c.....

2. Liseden mezun olduktan sonra
planlıyorum.

- a.....
- b.....
- c.....

3. 10-15 yıl içerisinde işimin
olmasını istiyorum.

- a.....
- b.....
- c.....

4. 30 yaşına geldiğimde tamamlamış olmayı umuyorum.

a.....

b.....

c.....

5. Daha yaşlı bir yetişkin olduğumda en büyük başarımın olacağını umuyorum.

a.....

b.....

c.....

EK-III

KARARLAR ÜZERİNDE ETKİLİ MİSİNİZ ?

Yaşımız ilerledikçe karar vermemiz gereken durumlarla daha sık karşılaşırız. Karşılaştığımız bu durumların bazılarında karar tamamen bize ait olurken bazılarında ise sadece fikrimizi belirterek karar üzerinde etkili olabiliriz.

Aşağıda her gün karşılaşılabileceğimiz türden çeşitli durumlar listelenmiştir. Bu durumlar için verilen kararlarda siz ne oranda etkili olabilirsiniz? Nedenini açıklayınız.

	Çok	Biraz	Hiç
1. Evde ders çalışma saatlerimi ayarlama konusunda
Nedeni:.....			
2. Ailemize yeni bir arabanın alınması konusunda
Nedeni:.....			
3. Tiyatroya veya sinemaya gitme konusunda
Nedeni:.....			
4. Halk oyunlarına katılıp katılmamaya karar vermede
Nedeni:.....			
5. Mahalle maçına katılıp katılmama konusunda
Nedeni:.....			

	Çok	Biraz	Hiç
6. Kendine yeni kıyafetlerin seçimi konusunda			
Nedeni:.....			
7. Ailemizin tatile nereye gideceğine karar
verme konusunda			
Nedeni:.....			
8. Akşam yemekte ne yiyeceğimize karar
verme konusunda			
Nedeni:.....			
9. İzleyeceğimiz TV programlarını seçme
konusunda			
Nedeni:.....			
10. Okuyacağım kitapları seçme konusunda			
Nedeni:.....			
11. Hangi saate kadar dışarıda kalacağıma
karar verme konusunda			
Nedeni:.....			
12. Evde tek başıma kalıp kalamayacağıma
karar verme konusunda			
Nedeni:.....			
13. Paramı nasıl harcayacağıma karar verme
konusunda			
Nedeni:.....			

Çok **Biraz** **Hiç**

14 . Okuldan sonra arkadaşlarla beraber olup
olamayacağına karar verme konusunda

.....

Nedeni:.....

.....

Yukarda listelenmiş konulardan hangilerinin üzerinde daha etkili olmayı
isterdiniz?

.....

.....

.....

.....

EK-IV KENDİNİ TANITMA FORMU

İnsanlar farklı bireysel kimliklere sahiptirler. Ne olmak istediğimiz, çevremize nasıl uyum sağladığımız ve neler yapabileceğimiz hakkındaki duygu ve düşüncelerimiz bizim, kendimizi tanımamıza yardımcı olurlar. Bu duygu ve düşüncelerin bazılarını söyleyebilirsek kendi farklılığımızı daha iyi anlayabiliriz.

Aşağıdaki boşlukları doldurarak,hiç tanımadığınız birine kendinizi anlatan bir tanıtma mektubu yazınız.

Benim adımŞu anda benokulunun sınıfındayım. En çok sevdiğim dersler dir.

İlköğretimden mezun olduktan sonra isterim.
Benim en önemli isteğimdir.
Tek korkum.....dır.

Eğer kendimle ilgili bir şeyi değiştirebilecek olsaydım, değiştirirdim. Beni tanıyan insanlar benim..... olduğumu düşünürler. Eğer beni tanısaydınız beni seveceğinizi düşünüyorum. Çünkü ben

Yazdığınız tanıtma mektubunu kullanarak en belirgin özelliklerinizin kısa bir listesini yapınız.

.....
.....
.....

Az önce hazırladığınız listeye bakınız. Sahip olmak istediğiniz ama olmadığınız özellikler var mı? Varsa bunların kısa bir listesini yapınız.

.....
.....
.....

EK-V

KARAR VERME BASAMAKLARI FORMU

Gündelik yaşamda farkında olmadan ne giyeceğiniz, televizyonda ne seyredeceğiniz, kiminle oynayacağınız gibi küçük kararlar verirsiniz.

Bugün verdiğiniz bazı küçük kararlar nelerdir ?

.....

.....

.....

Bazen, arkadaş olup olmama veya bir probleminiz hakkında birisiyle konuşup konuşmama gibi daha karmaşık konularda da karar verme durumunda kalırsınız. Böyle bir karar durumuna örnek veriniz. Böyle bir karar verme durumuna örnek veriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

Hayatınızın bundan sonraki kısmında da çeşitli konularda karar vermek zorunda kalacaksınız. Bazı kararları verirken kendinizi rahat hissetmeyebilirsiniz. Karar vermede ki işlem basamaklarını öğrenirseniz herhangi bir konuda karar vermeniz giderek daha kolay olacaktır.

1. Basamak : Verilecek Olan Kararı Belirle.

Herhangi bir konuda ki kararları vermede ki ilk basamak, verilecek olan kararı açık- seçik belirlemektir. Aşağıdaki boşluğa vermek zorunda kaldığınız bir kararı yazın.

.....

.....

.....

2. Basamak : Sizin İçin Neyin Önemli Olduğunu ve Gerçekten Ne İstedığınızı Bilmelisiniz.

Kararlar istenen bir hedefe ulaşmak için (istediğiniz bir şeyi yapmak veya sahip olmak için) verilir. Gerçekten ne istediğinizi veya neye sahip olmak istediğinizi bilmeniz bu açıdan önemlidir. Aşağıdaki boşluğa gelecekteki hedeflerinizden birini yazınız.

.....

3. Basamak : Bilgi Toplama.

Hiç "bilgilendirilmiş karar" terimini duydunuz mu? Bu kararın, gerçeklere, araştırmaya ve düşünmeye dayandığı anlamına gelmektedir. Bu, bilginin yardımıyla verilen bir karardır. Bir karar vermek için o konuyla ilgili yeterince bilgi toplamış olmanız gerekmektedir. Ne kadar çok bilgi toplarsanız daha iyi bir karar vermek için o kadar çok şansınız olur. Bilgi toplamak için insanlarla konuşabilir, sorular sorabilir, okuyabilir, televizyon seyredebilir ve gözlem yapabilirsiniz. Kara verirken ihtiyaç duyacağınız bilgiye mutlaka ulaşmalısınız. Aşağıdaki bölüme bilgi toplamak için konuşabileceğiniz insanları, gidebileceğiniz yerleri listeleyin.

.....

4. Basamak : Seçenekler Sıralayın.

Topladığınız bilgilerden sonra sahip olduğunuz tüm seçenekleri (alternatifleri) sıralayın. Her seçeneğin avantajlarını (yararlarını) ve dezavantajlarını (zararlarını) bilmek size en iyi kararı vermenizde yardımcı olacaktır.

Aşağıdaki tablo'ya kararınızı vermedeki seçenekleri ve her bir seçeneğin avantajlarını ve dezavantajlarını sıralayın.

Seçenek	Avantaj	Dezavantaj

Her bir seçeneğe bakarak, bu seçeneklerden birini seçtiğinizde, bu durumun sizi ve çevrenizi nasıl etkileyeceğini düşünün.

5. Basamak : Karar Ver.

Sizin için neyin önemli olduğunu belirledikten, bilgi topladıktan ve seçenekleri sıraladıktan sonra bir karar verin. En son kararınızı aşağıya yazın.

.....

.....

.....

EK-VI KARAR VERME FORMU

ADI SOYADI :
TARİH :

Talimat : Karar verme ifadeni, seçimlerinden birkaçını ve her seçimin için avantaj (yarar) ve dezavantajları (zarar) yaz. Daha sonra son kararını ve bunun arkasındaki sebepleri yaz.

Karar İfadesi :

.....

.....

Seçenek 1 :

.....

.....

Avantajlar

Dezavantajlar

→

→

.....

.....

.....

.....

Seçenek 2 :

.....

.....

Avantajlar

Dezavantajlar

→

→

.....

.....

.....

.....

Seçenek 3 :

.....

.....

Avantajlar

→

.....

.....

.....

Dezavantajlar

→

.....

.....

.....

SONUÇLAR :

Seçenek 1 :

.....

.....

.....

Seçenek 2 :

.....

.....

.....

Seçenek 3 :

.....

.....

.....

Benim Kararım :

.....

.....

.....

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, karar verme becerisi eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin (8.sınıf) karar verme becerilerine etkisini araştırmaktır.

Araştırmada öğrencilerin karar vermede kullandıkları stratejileri belirleyebilmek için Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma 1999-2000 öğretim yılında Batıkent Kooperatifler İlköğretim son sınıfdaki öğrencilerden içtepsel karar verme puanı yüksek, mantıklı karar verme puanı düşük 80 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın deney deseni nedeniyle öğrenciler ikisi deney, ikisi kontrol grubu olmak üzere 20'şer kişiden oluşan dört grup olarak belirlenmiştir. Deney grupları dokuz oturumluk karar verme becerisi eğitim programına katılmışlardır. Kontrol grubuna ise herhangi bir işlem yapılmamıştır. Araştırmanın verileri, tekrarlanmış veriler için iki yönlü varyans analizi yöntemiyle (split-plot tekniğine uygun 2x2 faktörlü varyans analizi, ANOVA) test edilmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre, karar verme becerisi eğitim programına katılan öğrencilerin içtepsel karar verme davranışlarının azaldığı bulunmuştur. Bunun yanında eğitim programına katılan öğrencilerin mantıklı karar verme becerilerinde artış görülmüştür. Üç aylık izleme dönemi sonrasında ise öğrencilerin son test ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Kontrol gruplarındaki deneklerin içtepsel ve mantıklı karara verme becerilerinde anlamlı bir değişiklik olmamıştır. Bulgular, karar verme becerisi eğitim programının öğrencilerin karar verme becerilerini artırmada etkili olduğunu göstermektedir.

ABSTRACT

The aim of this research has been to examine the effects of decision-making skills training programme on the decision-making skills of 8th grade students. In this research, to identify the decision strategies of the students Decision Strategies Scale of Kuzgun (1992) has been used.

The study has been carried out Ankara Batıkent Kooperatifler Elementary School on 80 students who have high impulsive decision making grades in 1999-2000 educational year. Based on the design of the research, the students have been determined as two experiment and two control groups each one consists of 20 subjects. The experiment groups have been participated in a decision making skills programme of nine sessions. However, control groups haven't been applied any programme. Data of the research has been tested through two-sided variation analyses method variation (ANOVA, the variation analyses appropriate for split plot technology with 2x2 factors) for repeated data.

According to the results of the research, a decrease has been observed in the impulsive decision making behaviors of the students participated in the decision making skills training programme. Moreover, an increase has been observed in the logical decision making skills of these students. There has been found no statistically significant difference between the data collected from the post test and the data collected from the post treatment test given after 3 months. There has been observed no statistically significant in control groups. Results of this research has shown that the decision making skills training program has been effective on improving the decision making skills of the students.